

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber I

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

- 47 De themelidibus.
 48 De histrionibus.
 49 De mimis.
 50 De saltatoribus.
 51 Quid pro patrono agatur.
 52 De amphitheatro.
 53 De ludo equestri.
 54 De retiariis.
 55 De secutoribus.
 56 De laqueatoribus.
 57 De velitibus.
 58 De ferali certamine.
 59 De horum execratione ludorum.
 60 De alea.
 61 De pyrgis.
 62 De calculis.
 63 De tesseriis.
 64 De figuris aleæ.
 65 De vocabulis tesserarum.
 66 De iactibus tesserarum.
 67 De calculorum motu.
 68 De interdictione aleæ.
 69 De pila.

*Capita libri decimonomi. in quo de iis
 quæ ad naues, ædificia & vestes.*

- 1 De nauibus.
 2 De partibus nauium & armamentis.
 3 De velis.
 4 De funibus.
 5 De retibus.
 6 De fabricis siue fornacibus.
 7 De instrumentis fabrorum.
 8 De fabricis parietum.
 9 De dispositione.
 10 De constructione.
 11 De venustate.
 12 De laqueariis.
 13 De crustis.
 14 De lithostratis.

- 15 De plastis.
 16 De pictura.
 17 De coloribus.
 18 De instrumentis ædificiorum.
 19 De lignariis.
 20 De inuentione lanificij.
 21 De veste sacerdotali.
 22 De nominibus vestium cæterarum.
 23 De vestibus quarundam gentium.
 24 De palliis virorum.
 25 De palliis fœminarum.
 26 De stratu & reliquis vestibus quæ in vsu
 habentur.
 27 De lanis.
 28 De coloribus vestium.
 29 De instrumentis vestium.
 30 De ornamentis.
 31 De ornamentis capitis fœminarum.
 32 De anulis.
 33 De cingulis.
 34 De calciamentis.

*Capita libri vigesimi & ultimi. in quo de iis
 quæ ad victum, sedes & iustumenta.*

- 1 De mensis.
 2 De escis.
 3 De potu.
 4 De vasis escariis.
 5 De vasis potatoriis.
 6 De vasis vinariis & aquariis.
 7 De vasis oleariis.
 8 De vasis coquinariis.
 9 De vasis repositoriis.
 10 De vasis luminarium.
 11 De lecticis & sellis.
 12 De vehiculis.
 13 De reliquis quæ in vsu habentur.
 14 De instrumentis rusticis.
 15 De instrumentis hortorum.
 16 De instrumentis equorum.

ISIDORI HISPAN-
 LENSIS EPISCOPI, ORI-
 GINVM SIVE ETYMOLOGIARVM
 LIBER I.

DE DISCIPLINA ET ARTE.

CAPVT PRIMVM.

DISCIPLINA à discē-
 do nomen accepit: vnde &
 scientia dici potest. Nam
scire dictum est à discere:
 quia nemo nostrum scit,
 nisi qui discit. Aliter *disci-*
plina, quia discitur plena.

¶ *Ar*s verò dicta est, quòd artis præceptis re-
 gulisque consistat. Alij dicunt à Græcis hoc

tractum esse vocabulum *δὴ τῆς ἀρετῆς*, id est,
 à virtute, quam scientiam vocauerunt. In-
 ter artem & disciplinam Plato & Aristoteles
 hanc differentiam esse voluerunt, dicentes,
Artem esse in iis quæ se & aliter habere pos-
 sunt: *disciplina* verò est quæ de iis agit, quæ
 aliter euenire non possunt. Nam quando ve-
 ris disputationibus aliquid disseritur, *discipli-*
na erit: quando aliquid verisimile atque opi-

nabile tractatur, nomen *artis* habebit.

De septem liberalibus disciplinis.

CAP. II.

Disciplinæ liberalium artium septem sunt. Prima *Grammatica*, id est, loquendi peritia. Secunda *Rhetorica*, quæ propter nitorem & copiam eloquentiæ suæ, maximè in civiliibus quæstionibus necessaria existimatur. Tertia *Dialectica* cognomento *Logica*, quæ disputationibus subtilissimis veram æternitatem à falsis. Quarta *Arithmetica*, quæ continet numerorum causas & diuisiones. Quinta *Musica*, quæ in carminibus cætibûsque consistit. Sexta *Geometria*, quæ mensuras terræ, dimensionesque cõplectitur. Septima *Astronomia*: quæ continet legem astrorum.

De literis communibus.

CAP. III.

Primordia Grammaticæ artis, *literæ* communes existunt, quas librarij & calculatores sequuntur. quorû disciplina velut quædam Grammaticæ artis infantia est. vnde & eam Varro *literationem* vocat. Literæ autem sunt indices rerum, signa verborum, quibus tanta vis est, vt nobis dicta absentium sine voce loquantur. Verba enim per oculos non per aures introducuntur. Vfus literarum repertus est propter memoriam rerum. Nam ne obliuione fugiant, literis alligantur. In tanta enim rerum varietate nec disci audiendo poterant omnia, nec memoria contineri. Literæ autem dictæ quasi legitæ, quod iter legentibus præstent, vel quod in legendo iterentur. Literæ Latinae & Græcæ ab Hebræis videntur exortæ. Apud illos enim prius dictum est *aleph*, deinde ex simili enunciatione apud Græcos tractum est *alpha*. idem apud Latinos A. Translator enim ex simili sono alterius linguæ: literam condidit, vt nosse possimus linguam Hebraicam omnium linguarum ac literarum esse matrem. Sed Hebræi viginti duobus elementis literarum secundum veteris Testamenti libros vtuntur: Græci verò, xxiiij. Latini inter vtamque linguam progredientes, xxiiij. elementa habent. Hebræorum literas à lege cepisse per Moysen: Syrorum autem & Chaldeorum per Abraham. Vnde cû Hebræis & numero & sono concordant, solis characteribus discrepant. Aegyptiorum literas Ysis regina Inachi filia de Græcia veniens in Ægyptum, reperit, & Aegyptiis tradidit. Apud Aegyptios autem alias habuisse literas sacerdotes dicunt, alias vulgus. sacerdotales *hieroglyphicæ*, vulgares *hieroglyphicæ*. Græcorum literarum usum primi Phœnices inuen-

runt: vnde & Lucanus: Phœnices primi (farmæ si creditur) ausi Mansuram rudibus vocem signare figuris. Phœnices dicti à rubro mari, quod profluit in Syriam, qui Sidonem urbem inibi condiderunt. Hinc est quod & Phœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis literæ initium habuerunt. Cadmus Agenoris filius Græcas literas à Phœnice in Græciam xvij. primus attulit: A. B. Γ. Δ. Ε. Ζ. Ι. Κ. Α. Μ. Ν. Ο. Π. Ρ. Σ. Τ. Φ. His Palamedes Troiano bello tres adiecit H. X. Ω. Post quem Simonides miles similiter tres alias adiecit, ξ. θ. ϰ. Y literam Pithagoras Samius ad exemplum vitæ humanæ primus formauit, cuius virgula subterior significat primam ætatem, incertam quippe, & quæ adhuc se nec vitii nec virtutibus dedit. Biuium autem quod superest, ab adolescentia incipit: cuius dextera pars ardua est, sed ad vitam beatam tendens: sinistra faciliior, sed ad labem interitumque deducens. De qua sic ait Pers. Et tibi quæ Samios deduxit litera ramos, Surgentem dextro monstrauit limite callem. Quinque autem esse apud Græcos *mysticas* literas, prima y, quæ humanam vitam significat, de qua nunc diximus. Secunda θ, quæ mortem significat. Nam iudices eandem literam theta apponebant ad eorum nomina quos supplicio afficiebant. Et dicitur theta *θὸν τὸ θανάτῳ*, id est, à morte. Vnde & habet per medium telum, id est, mortis signum. De qua quidam sic ait: O multum ante alias infelix litera theta. Tertia T figuram demonstrans dominicæ crucis. Vnde & Hebraicè signum interpretatur. de qua dictum est in Ezechiele angelo: Transi per medium Ierusalem, & signa thau in fronte virorum gementium & dolentium. Reliquas verò duas summam & ultimam sibi vendicat Christus. Ipse est enim principium & finis, dicens: Ego sum A & Ω. Concurrentibus enim in se inuicem A ad Ω vsque deuoluitur: & rursus Ω ad A replicatur: vt ostenderet in se Dominus & initij decursum ad finem, & finis decursum ad initium. Omnes autem literæ apud Græcos & verba componunt & numeros faciunt. Nā alpha litera apud eos vocatur in numeris vnum. Vbi autem scribunt beta, vocantur duo, vbi scribunt gamma, vocantur in numeris ipsorum tria. vbi scribunt delta, vocantur quatuor: & sic omnes literæ apud eos numeros habent. Latini autem numeros ad literas nō computant, sed sola verba componunt, exceptis I, quæ vnum, & X, litera, quæ & in figura crucem significat, & in numero decem demonstrat.

De literis Latinis. CAP. IV.

Latinae literas Carmentis nympha prima Italica tradidit. Carmentis autem dicta,

dicta, quia carminibus futura canebat. Ceterum proprie vocata Nicotrata. ¶ Litera autem, aut sunt communes aut liberales. *Communes* dicenda, quia multi eis vtuntur in comune, vt in scribere & legere. *Liberales*, quia eas tantum illi nouerunt, qui libros conscribunt; recteque loquendi, dictandique rationem nouerunt. ¶ Literarum duplex modus est: diuiduntur enim principaliter in duas partes, in vocales & consonantes. *Vocales*, sunt quae directo hiatu faucium sine vlla collisione variè emittuntur. Et dictæ vocales, quod per se vocem impleant, & per se syllabam faciunt nulla adherente consonante. *Consonantes* sunt, quæ diuerso motu linguæ vel impressione labiorum efficiuntur. Et dictæ consonantes, quia per se non sonant, sed iunctis vocalibus consonant. Hæ in duabus partibus diuiduntur: in semiuocalibus & in mutis. *Semiuocales* dictæ, eo quod quiddam semisonum de vocalibus habeant. Ab e quippe vocali incipiunt, & desinunt in naturalè sonum. vt f, l, m. *Mutæ* autem dictæ, quia nisi subiectis sibi vocalibus nequaquam erumpunt. Si enim eis extremū vocalis detraxeris sonum, inclusum literæ murmur sonabit, vt b, c, d. Vocales autem & semiuocales, & mutæ à veteribus *sonæ* & *semisonæ* & *insonæ* dictæ sunt. ¶ Inter vocales autem apud Grammaticos, I & V varias habent significationes, nam modò vocales sunt, modò semiuocales, modò mediæ sunt. *Vocales* ideo sunt, quia solæ positæ syllabas faciunt, & aliis consonantibus coniunguntur. *Consonantes* habentur ideo, quia interdum habent post se vocales in eisdem syllabis constitutas. vt Iuno, vates. & habentur pro consonantibus. *Mediæ* autem idcirco dicuntur, quoniam naturaliter solæ medium sonum habent, vt illius, vnus. Coniunctæ aliis pinguis sonant, vt Ianus, vanus. Solæ autem positæ aliter sonant, aliter iunctæ. ¶ I verò propterea interdum duplex dicitur, quia quotiescunque inter duas vocales inuenitur, pro duabus consonantibus habetur, vt Troia. Geminatur enim ibi sonus eius. V quoque litera proinde interdum est nihil, quia alicubi nec consonans est, vt quis. Vocalis enim non est, quia i sequitur. consonans non est, quia q præcedit. ideoque quando nec vocalis nec consonans est, sine dubio nihil est. Eadē & digamma à Græcis vocatur. quando sibi met alijque vocalibus iungitur: quæ ideo digamma dicitur, quia duplex est instar F literæ quæ duplex gamma habet. ad cuius similitudinem coniunctas vocales digamma appellari Grammatici voluerunt, vt votum, virgo. ¶ Inter semiuocales quædam *liquide* dicuntur, quia interdum in vna syllaba postpositæ aliis consonantibus deficiunt, & à metro excluduntur: ex quibus duæ apud Lati-

nos liquefcunt, & L & R, vt fragor, & flatus. reliquæ M & N apud Græcos liquefcunt: vt Mnesteus. ¶ Decem & septem autem Latinis literis vetus scriptura constabat. Vnde & Latine nominatur illa ratione, scilicet vel quod ab E vocali incipiunt, & in mutum sonum desinunt, vt sunt semiuocales, vel quod à suo sono incipiunt, & in vocalem E desinunt, vt sunt mutæ. ¶ H autē litera pro sola aspiratione adiecta est postea. Vnde & à plerisque aspiratio putatur esse, non litera: quæ proinde aspirationis nota dicitur, quia vocem eleuat. *Aspiratio* enim est sonus vberius eleuatus, cui contraria est *profodia* sonus aequaliter flexus. ¶ K literam Sallustius ludimagister postea Latinis adiecit, vt in sono discrimen faceret duarum literarum C & Q. quæ ideo superuacua dicitur, quia exceptis karta, kalendis superflua iudicatur. per C enim vniuersa exprimimus. ¶ Q literam nec Græci resonant, nec Hebræi: exceptis enim Latinis nulla alia lingua hanc habet. Hæc prius non erat. Vnde & ipsa superuacua est vocata, quia per C cuncta veteres scripserunt. ¶ X litera vsque ad Augusti tempora nondum apud Latinos erat, sed pro ea C & S scribebant. vnde & duplex vocatur, quia pro C & S ponitur. vnde & ex eisdem literis compositum nomen habet. ¶ A Græcis duas literas mutuauit Latinas, Y & Z. propter nomina Græca. & hæ apud Romanos vsque ad Augusti tempus non scribebantur. sed pro Z sponebant, vt hilarissat. pro y verò i scribebant. ¶ Vnicuique autem litera tria accidunt, *nomen*, quomodo vocetur. *figura*, quo caractere signetur. *potestas*, quæ vocalis, quæ consonans habeatur. A quibusdam & *ordo* adiecitur, quæ præcedat, quæ sequatur: vt a prior sit, sequens b. A autem in omnibus gentibus ideo prior est litera, pro eo quod ipsa prior nascentibus vocem aperiat. ¶ *Nomina* autem literarum gentes ex sono propria linguæ dederunt notatis oris sonis atque discretis. Nam postquam eas animaduertent, & nomina illis & figuras imposuerunt: *figuras* autem partim ex placito, partim ex sono literarum formauerunt: vtputa i & o, quarum vnus sicut exilis sonus est, ita tenuis virgula: alterius pinguis sonus, sicut & plena figura. *Potestatem* autē natura: voluntas *ordinem* dedit. ¶ Inter figuras literarum & *apices*, veteres dixerunt, apicem dictum pro eo quod longè sit à pedibus, sed in cacumine literarū apponitur. Est enim linea iacens super literam æqualiter ducta.

De Grammatica. CAP. V.

Grammatica est scientia rectè loquendi, & origo & fundamentū liberalium artium. Hæc autem in disciplinis post lite-

ras communes inuenta est, vt iam qui didicerant literas, per eam recte loquendi rationem sciant. Grammatica autem à literis nomen accepit, vt *22. 23. 24.* cum Græci literas vocant. *Arts* verò dicta est quòd artis præceptis regulisque consistat. Alij dicunt à Græcis hoc tractum esse vocabulum *ἄρτις ἀρτεῖν*, id est, à virtute, quam scientiam vocauerunt. *Oratio* dicta est quasi oris ratio. nam *orare* est loqui & dicere. Est autem *oratio* contextus verborum cum sensu. Contextus autem sine sensu non est oratio, quia non est oris ratio. *Oratio* autem plena est *sensu, voce, & litera*. *Diuisiones* autem *Grammaticæ artis* à quibusdam triginta dinumerantur, & partes orationis octo: vox articulata, litera, syllaba, pedes, accentus, positura, nota, orthographia, analogia, etymologia, glossæ, differentia, barbarismi, solæcismi, vitia, metaplasmata, schemata, tropi, prose, metra, fabule, historie.

De partibus orationis, & de Nomine.

C A P. VI.

Partes orationis primus Aristoteles duas tradidit, *nomen & verbum*, deinde Donatus octo definiuit, sed omnes ad illa duo principalia referuntur, hoc est, ad nomen & verbum, quæ significant personam & actum. Reliquæ appendices sunt, & ex his originem trahunt. Nam *pronomen* ex nomine nascitur, cuius officio fungitur: vt *Orator* ille. *Aduerbium* de nomine nascitur: vt *doctus*, *docte*. *Participium* de nomine & verbo: vt *lego*, *legens*. *Coniunctio* verò & *prepositio*, vel *interiectio* in complexum istarum cadunt. Ideò & nonnulli quinque partes definiunt: quia istæ superflue sunt. *Nomen* dictum quasi notamen, quòd nobis vocabulo suo notas efficiat. Nisi enim nomen scieris, cognitio rerum perit. *Propria nomina* dicta sunt, quia specialia sunt. Vnius enim tamen personam significant. *Species propriorum nominum* quatuor sunt: *prænomen*, *nomen*, *cognomen*, *agnomen*. *Prænomen* dictum, eo quòd nomini preponatur, vt *Lucius*, *Quintus*. *Nomen* vocatū quia notat genus, vt *Cornelius*. *Cornelij* enim omnes in eo genere vocantur. *Cognomen*, quia nomini coniungitur, vt *Scipio*. *Agnomen* verò, quasi accedens nomen, vt *Metellus Creticus*; quia *Cretam* subegit. *Extrinsæcus* enim venit agnomen ab aliqua ratione. *Cognomen* autem vulgò, eo quòd nomini cognitionis causa superadditur, siue quòd cum nomine est. *Appellativa nomina* inde vocantur, quia communia sunt, & multorum significatione consistunt. Hæc in viginti octo species diuiduntur, ex quibus *corporalia* dicta, quia vel videntur vel tanguntur, vt *cælum*, *terra*. *Incorporalia*, quia carent corpore, vnde nec videri, nec

neque tangi possunt, vt *veritas*, *iustitia*, &c. *Generalia*, quia multarum rerum sunt, vt *animal*. Nam & homo, & equus, & auis animalia sunt. *Specialia*: quia partem demonstrant, vt homo. *Species* enim animalium homo. *Principalia*: quia primam positionem habent, nec aliunde nascuntur, vt *mons*, *fontes*. *Deriuatiua*, eo quòd ex alio nomine deducuntur: vt à monte, *montanus*. *Diminutiua*, quia minuuntur sensu: vt *græculus*, *scholasticulus*. *Senno diminutiua*, quia sonant sicut diminutiua, sed intellectu principalia sunt, vt *fabula*, *tabula*. *Tota græca*, quia ex toto Græcè declinantur: vt *Calisto*. Sic enim Græcus & Latinus dicit. *Tota latina*, quia ex toto in latinum vertuntur, Græcus dicit *Odysseus*, Latinus *Vlysses*. *Media* dicta, quia ex parte græca sunt, & ex parte latina. Eadem & *notha*, quia contrum sunt vltimas syllabas manentibus prioribus, vt apud Græcos, *Alexandros*, *Menandros*: apud Latinos verò *Alexander*, *Menander*. Dicta autem *notha*, quemadmodum *nothus* dicitur quisquis de dispari genere nascitur. *Synonyma*, hoc est plurinomina: eo quòd sit in pluribus nominibus significatio vna: vt *terra*, *humus*, *tellus*. Idem enim sunt nomina. *Homonyma*, hoc est vni nomina, eo quòd sit in vno nomine significatio plurima: vt *tumulus*, nunc *mons* breuis est, nunc *tumens* *tellus*, nunc *sepulchrum*. Est enim in vno nomine significatio diuersa. *Relatiua* dicta, eo quòd ad aliam referantur personam: vt *magister*, *pater*, *Dominus*. Illa autem quæ dicuntur ad aliquid aliter se habentia: à contraria significatione dicta sunt, vt *dexter*. Dicitur enim *dexter* non poterit, nisi *sinister* fuerit. Porro *qualitatis* nomina ex eo dicta, quia per ea qualis quisque sit ostenditur: vt *sapiens*, *formosus*, *diues*. *Quantitatis*, quia à mensura trahuntur: vt *longus*, *breuis*. *Paronymica* dicuntur, eo quòd trahuntur à patribus: vt *Ti-tides*, *Tidei* filius: *Æneades* *Æneæ* filius, quæuis & à maioribus & à matribus ducuntur. *Thetica*, vel *possessiuæ*, à possessione dicuntur, vt *Euandrius* ensis. *Epithetæ*, quæ latine adiectiuæ vel supposita appellantur, eo quòd ad implendam sui significationem nominibus adiciuntur: vt *magnus*, *doctus*. Adice ea personis, vt *magnus* philosophus, *doctus* homo, & plenus est sensus. *Actualia* ab actu descendunt: vt *rex*, *dux*, *curfor*, *nutrix*, *orator*. *Gentis*, à gente veniunt, vt *Græcus*, *Romanus*. *Patriæ*, à patria descendunt: vt *Atheniensis*, *Thebanus*. *Loci*, à loco: vt *suburbanus*. *Verbalia* dicuntur, quia de verbo nascuntur, vt *lector*. *Participalia*, quæ sic sonant sicut participia: vt *clemens*, *prudens*. *Verbis similia*: à verbi similitudine dicta, vt *contemplator*. Nam & verbum est imperatiui modi, futuri temporis, & nomen, quia comparationem recipit.

Hæc au-

Hæc autem omnes species à nominum appellatione descendunt. ¶ Secunda pars nominis *Comparatio*. Comparatio dicta, quia ex alterius comparatione alterum præfert. Cuius gradus tres sunt: positivus, comparativus, & superlativus. *Positivus* dictus, quia primus ponitur in comparationis gradu, ut doctus. *Comparativus*, ab eo quod comparatus positivus præfertur illi: ut doctior. Plus enim doctior novit, quam doctus. *Superlativus*, eo quod comparativus superferatur, ut doctissimus, plus enim scit quam doctior. ¶ *Genera* dicta sunt eo quod generent: ut masculinum, femininum. Cetera nomina non sunt genera, sed hoc nominum ratio & autoritas voluit. *Neutrum* dictum, quia nec hoc est, nec illud, id est, nec masculinum nec femininum. *Commane* dictum, quod duobus generibus nomen unum communicat: ut hic & hæc canis. Cui contrarium est *Epicænum*, quia utrunque sexum sub vno genere enunciat, ut hic passer. Est enim incerti sexus, quod nec natura nec oculis discernitur, sed sensus tamen peritiam. *Omne* genus dictum, quia cunctis generibus servit: masculino, & feminino, neutro & communi. ¶ *Numerus* dictus, quia per eum vel singularia vel pluralia nomina ostenduntur. ¶ *Figura*, quia vel simplicia vel composita sunt. ¶ *Casus* à cadendo dicti, per eos enim inflexa nomina variantur & cadunt. *Nominativus* casus dictus: quia per eundem aliquid nominamus, ut hic magister. *Genitivus*, quia per eum genus cuiuscunque querimus: ut huius magistri filius, vel quod rem significamus: ut huius magistri. *Dativus*, quia per eum alicui aliquid nos dare demonstramus, ut da huic magistro. *Accusativus*, quia per eum aliquid accusamus: ut, accuso hunc magistrum. *Vocativus*, quia per eum aliquem vocamus, ut ô magister. *Ablativus*, quia per eum nos auferre aliquid cuiquam significamus, ut auferam à magistro. ¶ *Hexaptota* nomina dicta, quia per sex casus varietates habent, ut est vnus. *Pentaptota*, quod tantum in quinque casibus variantur, ut doctus. *Tetraptota*, quod tantum in quatuor casibus declinantur, ut latus. *Triptota*, quod tantum in tribus, ut templum. *Diptota*, quod tantum in duobus, ut Iupiter. *Monaptota*, quod vno tantum casu vtuntur, ut frugi.

De pronomine. CAP. VII.

Pronomen dictum, quia pro vice nominis ponitur, ne fastidium faciat nomen ipsum dum iteratur. Nam cum dicimus, Virgilius scripsit Bucolica, addimus pronomen, ipse scripsit & Georgica, sic varietas significationis, & fastidium tollit, & ornatum in-

ducit. ¶ Pronomina autem finita sunt, aut infinita: *Finita pronomina* dicta, eo quod definiunt certam personam: ut ego, me enim statim intelligis. *Infinita* dicuntur, quia non sunt certæ personæ. De absentibus enim dicitur & incertis: ut quis, quæ, quod. *Minus quam finita* appellantur, quia commemorationem faciunt notæ personæ, ut ipse, iste. Certum est enim de quo dicitur. *Possessiva* vocantur, eo quod nos aliquid possidere ostendunt. Nam cum dico meus, diffinitio aliquid meum esse vel tuum. *Relativa* dicuntur, quia ad interrogationem referuntur, ut quis est? respondetur, is est. *Demonstrativa*, eo quod habent demonstrationis significationem. Aliquem enim præsentem his demonstramus: ut hic, hæc, hoc: quæ tria & articuli nominantur. ¶ *Articuli* autem dicti, quod nominibus coarctantur, i. colligantur, cum dicimus, hic orator. Inter articulum autem & pronomen hoc interest, quod *articulus* tunc est, quando nomini iungitur: ut hic sapiens. Cum verò non coniungitur, demonstrativum pronomen est: ut hic & hæc & hoc. ¶ *Omnia* autem pronomina aut primigenia aut deductiva sunt. *Primigenia* dicta sunt, quia aliunde originem non trahunt. Hæc viginti vnum sunt. *Finita* tria: ego, tu, ille. *Infinita* vij. quis, qualis, talis, quantus, tantus, quotus, totus. *Minus quam finita* sex: Iste, ipse, hic, is, idē, sui. *Possessiva* quinque: Meus, tuus, suus, noster, & vester. Reliqua autem *deductiva* dicuntur, quia ex illis deducta atque composita existunt: ut quispiam, aliquis, &c.

De verbo. CAP. IIX.

Verbum dictum eo quod verberato aere sonet: vel quod hæc pars frequenter in oratione versetur. ¶ Sunt autem verba metis signa, quibus homines cogitationes suas inuicem loquendo demonstrant. Sicut autem *nomen* significat personam: ita *verbum* dictum factumque personæ. ¶ In persona verbi, agentis & patientis *significatio* est. Nam scribo, personæ factum est. Item scribor non personæ factum indicat, sed eius à quo patitur. ¶ *Verborum genera duo* sunt: Grammaticorum atque Rhetorum. *Grammaticorum* in tria cadunt tempora: instans, præteritum, & futurum. ut facit, fecit, faciet. *Rhetorum* autem vniuersa oratio. Verba dicuntur, veluti, Verbis bonis nos cepit. verba bona habuit. Vbi non tantum verba quæ in tria cadunt tempora: sed vniuersa oratio est. ¶ *Verborum species* sunt: formæ, modi, conjugationes, & genera. ¶ *Forma* verborum inde dicta, eo quod nos ad vnamquæque rem

informant. per has enim ostendimus quid agamus. *Perfecta forma* dicitur à perficiendo: vt lego. tunc enim dicendum est quando in presenti tempore legimus. *Meditativa* dicta à meditantis sensu, vt lecturio, id est, legere meditor. *Inchoativa* post meditationem ab inchoantis iudicio: vt caleſco. *Frequentativa* à sæpius agendo, vt lecturo. Formæ enim sensum tenent: modi declinationem. Nam necis quid sit declinatio, nisi prius didiceris quid sit sensus. *Modi* dicti ab eo: quem admodum sunt in suis significationibus.

Indicativus modus dicitur: quia significationem indicandi habet, vt lego. *Imperativus*, quia sonum habet imperandi, vt lege. *Optativus*, quia per ipsum optamus aliquid agere, vt vtinam legerem. *Coniunctivus*, quia ei coniungitur aliquid, vt locutio plena sit. Nam quando dicis, cum clamem, pendet sensus: quod si dicam, cum clamem, quare putas quod tacem? plenus est sensus. *Infinitiuus* dicitur, eo quod tempora definiens personam verbi non definit: vt clamare, clamasse. Cui si adiungas personam: clamare debeo, debes, debet, sit quasi finitum. *Impersonalis* dicitur, quia indiget persona nominis vel pronominis: vt legitur, addis personam à me, à te, ab illo, & plene sentitur. Sed *infinitiuus* modus persona tantum verbi eget: *Impersonalis* verò vel pronominis persona, vel nominis. *Coniunctio* dicitur eo quod per eam ad vnum sonum multa coniunguntur. Docet enim in quam syllabam exeat futurum tempus, ne per imperitiam quis dicat legibo, pro legam. Harum prima & secunda mittunt futurum tempus in bo, & in bor: tertia in am, & in ar. *Genera* verborum ideo dicta, quia gignunt. Nam actiuo adiciis r, & gignit passiuum. rursus passiuo adimis r & parit actiuum. Ipsa autem *actiua* dicuntur, quia agunt: vt verbero. Et *passiua*: quia patiuntur, vt verberor. *Neutra*, quia nec agunt nec patiuntur, vt iaceo, sedeo. His si r literam adiciis, non sonant Latine: *Communis* autem dicuntur, quia & agunt & patiuntur, vt amplector. Hæc similiter deposita r litera Latina non sunt. *Deponentia* verò dicuntur, quia deponunt futuri temporis participium à significatione passiuæ, quod exit in dus, vt gloriandus.

De Aduerbio. CAP. IX.

Aduerbum dictum est eo quod verbis accidat. vt puta, bene legi. Bene aduerbium est, legi verbum. Inde ergo dictum aduerbium quod semper verbo iunctum adimpletur. Verbum enim solum sensum implet, vt scribo. Aduerbum autem sine verbo non

habet significationem plenam vt hodie. Adiciis illi verbum, hodie scribo. & iuncto verbo impleti sensum.

De Participio. CAP. X.

Participium dictum quod nominis & verbi capiat partes, quasi participium. A nomine enim vendicat sibi genera & casus. à verbo tempora & significationes: ab utroque numerum & figuram.

De Coniunctione. CAP. XI.

Coniunctio dicta quod sensus sententiæque coniungat. Hæc enim per se nihil valet: sed in copulatione sermonum quasi quoddam exhibet glutinum. Aut enim nomina sociat, vt Augustinus & Hieronymus: aut verba, vt scribit & legit. *Vna* autem vis omnium, siue copulent, siue disiungant: vt que. *Copulativa* autem coniunctiones dictæ, eo quod sensum vel personas coniungant: vt ego & tu eamus ad forum ipsum, & sensum coniunxit. *Disiunctiva* dictæ, quia disiungunt res aut personas: vt ego aut tu faciamus. *Subiunctiva* dicuntur, quia subiunguntur: vt que. dicimus enim regique hominique Deoque: non dicimus, que regique hominique Deo. *Expletiva* dictæ, quia expleant propositam rem, vt puta, si hoc non vis, saltem illud fac. *Communes* nominantur: quia vbi vis præponuntur & subiunguntur: vt igitur hoc faciam, hoc igitur faciam. *Causales* dicuntur à causa: eo quod aliquid cogitent facere, vt puta, Occido illum, quia habet aurum: causa est. *Rationales* dicuntur à ratione, quia quisque vitur in faciendo: vt quomodo eum occidam ne agnoscar, veneno an ferro?

De Præpositionibus. CAP. XII.

Præpositio dicta, quod nominibus præponatur & verbis. *Accusatiua* autem & *ablatiua* præpositiones à casibus quibus seruiunt dictæ. *Loquelaes* verò, quia loquelis, id est, verbis semper coherent, nec aliquid valent solæ posite: vt di, dis. *Coniunctæ* verò verbis figuram faciunt, vt diduco, distraho.

De Interiectione. CAP. XIII.

Interiectio est vocata, quia sermonibus interiecta, id est, interposita affectum commoti animi exprimit: sicut cum dicitur ab exultante eia. à dolente heu. ab irascente hem. à timente

à timente hei. Quæ voces quaruncumque linguarum propriæ sunt, nec in aliam linguam facillè transferuntur.

De voce. CAP. XIV.

Vox est aer ictus sensibilis auditu quantum in ipso est. Omnis vox aut est articulata aut confusa. *Articulata* est hominū: *confusa* animalium. *Articulata* est quæ scribi potest: *confusa* quæ scribi non potest.

De syllaba. CAP. XV.

Syllaba Græcè, Latine conceptio dicitur, siue completio. Nam syllaba dicta est *σύνθεσις συλλαβῶν ὑπερμετρῶν*, id est, à conceptio-
ne literarum, *συλλαβῶν* enim dicitur concipere. Vnde verè illa est syllaba quæ ex pluribus nascitur literis. Nam vnâ vocalem pro syllaba abusuè, non propriè dicimus: quæ non tam syllaba dicenda est, quàm ratio temporum. Syllabæ autem aut breues, aut longæ, aut communes sunt. *Breues* vocatæ, quia nunquam produci possunt. *Longæ*, quia semper producantur: & nunquam corripipi possunt. *Communes* autem quia pro scribentis arbitrio cum necessitas cogit & producantur, & corripipiuntur. Lege Donatum. Ideo autem syllabæ longæ breuesque dicuntur, quia varias vocum moras aut dupla aut simplicia spatia temporis habere videtur. *Diphthongæ* syllabæ Græco nomine dicuntur, quod in eis binæ vocales iungantur. Ex his apud nos *veras* esse scimus quatuor, *ae, oe, au, eu*. Ei verò *apud maiores* tantummodo celebrata sunt. Syllaba autem apud metricos *ideo semipes* nominatur, quod sit dimidius pes. Nam pes duabus constat syllabis. Cum ergo syllaba vna est, quasi dimidius pes est. *Dionysius Lintius* syllabarum omnium singulas formas aptissimas fecit, & ob id statua honoratus est.

De Pedibus. CAP. XVI.

Pedes sunt qui certis syllabarum temporibus consistunt, nec à legitimo spatio vnquã recedunt. *Pedes* dicti eo quod p ipsos metra ambulēt. Nā sicut nos pedibus incedimus, ita metra quasi pedibus gradiuntur. *Pedes* autem omnes cxxiij. sunt. dissyllabi iij. trisyllabi viij. tetrasyllabi xvj. pentasyllabi cxxij. hexasyllabi lxxij. Vsq; ad iij. autē syllabas pedes dicuntur. relique *συστασις* vocantur. Ipsi autē pedes habent speciales causas nominū quare ita vocantur. *Pyrrichius* dicitur, quia hic affiduet vel in certamine vel in ludo puerili sepius frequētabatur, siue ab igne appellat, qui Græcè *πύρ* dicitur, quia veluti ignis celeriter la-

bitur. *Spondæus* dicitur, quia tractim sonat. Nam *spondæus* tractus quidam dicitur, id est, sonus, qui fundebatur circa aures sacrificantium. Vnde hi & qui tibiis canebant, in sacris gentilium *spondiales* nominabantur. *Trocheus* verò ab eo dicitur, quod celerè conuersionem faciat cantilenæ, & quasi rota velociter currat in metris. *πρόχοι* enim Græcè rota dicitur. *Iambus* dicitur, quod *ἰαμβός*. Græci detrahere dixerunt. Huiusmodi enim carmine omnes inuersiones vel detractiōnes implere poetæ sunt soliti. Dictum autem nomē ab eo quod velut venenum quodammodo maledicti aut liuoris infundat. *Tribrachus* qui & *Chorius* appellatur, dicitur, quia fit ex tribus breuibus. *Molossus* dicitur à saltatione molossorum, quam exerceuerunt armati. *Anapestus* Græcè dicitur repercellus. Græci enim *ἀναπῆσιν* repercellionem dicunt. Qui *ideo* dicitur repercellus, eo quod repercutiatur à dactylo. Est enim illi contrarius. *Dactylus* à digito dicitur, quod à longiore nodo inchoans in duas desinat breues. Sic & iste pes iuncturam vnâ habet longam, & duas breues. Vnde & manus oppansâ palma dicitur, & pendentes digiti dactyli. *Amphibrachus*, quod in vtraque parte breuem habeat in medio longa interiacente. *βραχὺς* enim breuis dicitur. *Amphimacrus* dicitur, quod duæ hinc inde longæ habeant in medio inclusam breuem. *μακρὸς* enim Græcè longus dicitur. *Bacchius* appellatus est, eo quod isto pede *Bacchia*, id est, Liberi sacra celebrabantur. *Antibacchius*, vel *Palimbacchius* dicitur, quia tractus à Bacchio est. *Proceleumaticus* eo quod sit ad celeuma canendum aptus. *Dispondeus* autem & *ditrocheus*, & *diambus* dicitur, quod geminis constat iambris, spondæis vel trochæis. *Antispastus*, quod sit ex contrariis syllabis, ex breui & longa, ex longa & breui. *Choriambus* verò, quia ex hoc pede compositum carmen choris aptissimum sit. *Ionicus* sanè propter numerorum inæqualem sonum dicti. habent enim binas longas syllabas binasque breues. *Pæones* autem à *Pæone* poeta suo inuentore vocati sunt. Constant ipsi ex vna longa & tribus breuibus: quæ longa iuxta nomina eorū variatim est constituta. *Epiritri* quatuor ex diuisione sua nomina acceperunt, & ideo *Epiritri* vocati, quod semper tres longas habeat syllabas & vnâ breuem. *Syzygia* autem sunt pentasyllabi & hexasyllabi pedes, dicti apud Græcos *συστασις*, quasi quædam declinationes, sed hi non sunt pedes, sed appellantur pentasyllabi & hexasyllabi: quia vltra v & vj syllabas non procedunt. vnde non oportet in carmine has syllabas quodlibet excedere nomen. vt Carthaginensium Hierosolimitanorum, & Constantinopolitanorum. *Accidunt* vniciueq; pedī *arsis* & *thesis*, id

est eleuatio & positio vocis. Neque enim inter dirigere poterunt pedes; nisi alterna vice leuentur & deponantur, vt arma: ar, eleuatio est. ma, positio. In his duobus per diuisionem pedes legitimi colliguntur. *Aequa diuisio* est quoties artis & thesis æquali temporum diuisione ceduntur. *Dupla* quoties ex his vnum alterum duplo vincit. *Sescupla* verò est quoties vnum alterum sescuplo superat. In simpla enim eius parte vnum plus inuenitur: in dupla vno minus habetur. Sescuplum enim dimidium dicitur. Triplum est quando maior pars ter continet totum minus, id est tria & vnum. *Epitrita* est quando minus continetur à maiore & eius tertia pars. Ceduntur enim pedum membra vel per æqualitatem, vel per duplum, vel per sescuplum, vel per triplum, vel epitritum. Patimur ergo inæquales hos pedes.

<i>Pyrriuchium</i> vj vj	vt fuga. aqua.
<i>Spondeum</i>	vt estus. aqua.
<i>Dactylum</i>	vt Menalus. aqua.
<i>Anapestum</i>	vt Erato. aqua.
<i>Disspondeum</i>	vt oratores. aqua.
<i>Proceleumaticum</i>	vt auicula. aqua.
<i>Ditambum</i>	vt propinquitus. aqua.
<i>Ditrocheum</i>	vt cantilena. aqua.
<i>Antispastum</i>	vt Salominus. aqua.
<i>Choriambum</i>	vt armipotens. aqua.

Item in dupla partimur hos pedes.

<i>Trocheum</i> , vt meta	dupla
<i>Lambum</i> , vt parens	dupla
<i>Molossus</i>	vt Aeneas. dupla
<i>Tribrachium</i>	vt macula. dupla
<i>Ionicum maiorem</i>	Iunonis. dupla
<i>Ionicum minorem</i>	vt Diomedes. dupla
<i>Vnus</i> verò tantum est qui tripla partitione diuiditur, quæ est maxima, atque ideo minime metris adest.	
<i>Amphibrachus</i> vt carina	tripla

Sescupli autem ij sunt.

<i>Amphimacrus</i>	vt insula. sescupla
<i>Bacchius</i>	vt Achates. sescupla
<i>Antibacchius</i>	vt natura. sescupla
<i>Peon primus</i>	vt legitimus. sescupla
<i>Peon secundus</i>	vt colonia. sescupla
<i>Peon tertius</i>	vt Menedemus. sescupla
<i>Peon quartus</i>	vt celeritas. sescupla

Restant quos epitrita partitione diuidimus.

<i>Epitritus primus</i> ,	vt sacerdotes. epitri.
<i>Epitritus secundus</i> ,	vt conditores. epitri.
<i>Epitritus tertius</i> ,	vt Demosthenes. epitri.
<i>Epitritus quartus</i> ,	vt Fescennius. epitri.

Sunt igitur equi x. dupli verò vj. triplis vnus. sescupli vj. Epitriti iij.

NVmerus syllabarum in pedibus à duabus vsque ad sex protenditur. vterius enim non procedit: quia ad vsque sex syllabas tenditur pedes. *Tempora* in pedibus sunt vt quanta vnusquisque pes habeat. *Resolutio* est pedum quando pro vna longa duæ breues ponuntur, aut pro duabus longis quatuor breues ponuntur: vt Virgilius. *Sextaque intexunt abiete costas.* Abiete nunc resolutio est spondæi in proceleumaticum: in qua resolutione semper epifynalepha sequitur. *Ex* vna autem longa duæ breues fiunt. *Ex* duabus autem breuibibus longa nunquam fit. *Findi* autem solida possunt, solidari scissa non possunt. *Figura* est, cuius nota syllabæ agnoscuntur. Vbi enim circuli partem inferiorem bis positam aspicias, pirrichius est v v vbi i geminum iacens spondeus--ij--ij.

Nam nota breuis inferior semicirculus v. nota longa j iacens.--

Metra pedibus accidunt, vt à trocheo trochaicum à dactilo dactilicum, à iambo iambicum, de quibus paulo post dicendum est.

De accentibus. CAP. XVII.

Accentus, qui Græcè profodia dicitur. *Alex* Græco nomen accepit. Nam Græcè ἄρος: Latine ad, ἄρος Græcè, Latine cantus est. Hoc enim nomen de verbo ad verbum expressum est. Latini autem habent & alia nomina. Nam accentus, & tonos, & tenores dicitur, quia ibi sonus crescit & definit: *Accentus* autem dicitur, quod iuxta cantum fit; sicut aduerbium, quia iuxta verbum est. *Acutus* accentus dicitur, quod acuat & erigat syllabam. *Gravis* quod deprimat & deponat. Est enim contrarius acuto *circumflexus*, quia de acuto & graui constat. Incipiens enim ab acuto in grauem definit: atque ita dum ascēdit & descendit circumflexus efficitur. *Acutus* autē & circumflexus similes sunt. Nam vtraque leuat syllabam. grauis contrarius est ambobus. Nam semper deprimat syllabas eum ille leuent, vt, Vnde venit Titan, & nox vbi sidera condit. vnde hic grauis est. minus enim sonat quàm acutus & circumflexus. **M**onosyllaba autem pars orationis si naturaliter breuis est, vt vir, aut positione longa, vt ars, acutum accentum habebit. Si verò naturaliter longa, vt res, circumflexum. **D**isyllaba pars orationis si priorem naturaliter longam habet, & vltimam breuem, circumflectitur, vt Musa. aliter acuitur. **T**risyllaba pars orationis si mediam breuem habet, vt tibia, tunc primam acuumus. Si verò naturaliter longam habet secundam, & vltimam

ultimam breuem, vt Merellus, tunc mediam circumflectimus. ¶ Tetrasyllaba autem & pentasyllaba ratione trisyllabarum retinentur. ¶ Grauis accentus cum vno accentu poni potest in dictione vna: cum vtrisque numquam, vt Catullus. In composita dictione vnus accentus est, vt armipotens, omnipotens. Accentus autem reperti sunt vel propter distinctionem: vt Viridique in littore conspicitur sus, ne dicas vsus. vel propter pronuntiationem, ne dicas metabreuitate, & non producta me. vel discernende ambiguitatis causa, vt ergo. Nam cum producitur go, causam significat, cum conripitur, coniunctionem.

De figuris accentuum. CAP. XIII.

Figurae accentuum decem sunt, quae à Grammaticis pro verborum distinctionibus apponuntur. Oxiacis, id est, acutus accentus, linea à sinistra parte in dexteram partem sursum ducta: fit ita *ˊ*. Bapēia, id est, grauis linea, à summo sinistrae in dexteram deposita, fit ita *ˋ*. Περισπωμένη, id est circumflexus, linea de acuto & graui facta exprimitur ita *ˆ*. Maxēz, autem, id est longa virgula iacens, est ita *—*. Βραχυς, id est breuis, pars est circuli inferior iacens ita *⊂*. Τρις, id est coniunctio, quia duo verba coniungit, subiecta virgula versui circumflexa fit ita *ˊˋ*. Diastole, id est distinctio, quae è contrario separat, dextera pars circuli supposita versui, fit ita *ˊˋ*. Apostrophos, pars item circuli dextra, & ad summam literam apposita, fit ita *ˊ* qua nota deesse ostenditur in sermone vltimas vocales, vt tribunal^l, pro tribunale. Δασεία, quod interpretatur aspiratio, id est, vbi h litera poni debet, tali figura notatur *h*. Ψιλά, quod interpretatur siccitas, siue purum: id est vbi h litera esse non debet, tali nota ostenditur *ˊ*. Quorum duorum accentuum figuram Latini ex ipsa litera aspirationis fecerunt. Vnde si iungas has: facis eandem aspirationis notam, h. Rursum si medium eius apicem scindis, Δασεία & Ψιλά facis.

De positura. CAP. XIX.

Positura est figura ad distinguendos sensus per cola, & commata, & periodos. quae dum ordine suo apponitur, sensum nobis lectionis ostendit. ¶ Dicta autem positura, vel quia punctis positus annotantur: vel quia ibi vox pro interuallo distinctionis deponitur. Has Graeci ἱστοί, vocant, Latini posituras. ¶ Prima positura subdistinctio dicitur. eadem & κόμμα. Media distinctio sequens est. ipsa & κλάση. Vltima distinctio

quae totam sententiam claudit ipsa est περίοδος: cuius vt diximus partes sunt κλάση & κόμμα: quarum diuersitas punctis diuerso loco positus demonstratur. Vbi enim in initio pronuntiationis necdum plena pars sensus est, & tamen respirare oportet, fit comma, id est particula sensus, punctusque ad vnam literam ponitur, & vocatur subdistinctio, o, ab eo quod punctus subtrus, id est, ad vnam litteram accipit. vbi autem in sequentibus iam sententia sensum praestat, sed adhuc aliquid superest de sententiae plenitudine, fit colon, mediamque literam puncto notamus, & mediam distinctionem vocamus, quia punctum ad mediam literam ponimus. Vbi verò iam per gradus pronuntians plenam sententiae clausulam facimus, fit periodus: punctumque ad caput literae ponimus, & vocatur distinctio, id est disunctio: quia integram separat sententiam. Hoc quidem apud oratores. ¶ Ceterum apud poetas vbi in versu post duos pedes syllaba remanet, comma est, quia ibi post scansionem praescriptio verbi facta est. Vbi verò post duos pedes de parte orationis nihil superest, colon est. Totus autem versus periodus est.

De notis sententiarum. CAP. XX.

Reterea, quaedam sententiarum notae apud celeberrimos auctores fuerunt, quales antiqui ad distinctionem scripturarum carminibus & historiis apposuerunt. Nota, est figura propria in litera modum posita, ad demonstrandam vnamquamque verbi sententiarumque ac versuum rationem. Notae autem versibus apponuntur numero xxvj. quae sunt nominibus infra scriptis.

Asteriscus, apponitur in iis quae omissa sunt, vt illucescant per eam notam quae deesse videntur. Stella enim ἀστὴρ Graeco sermone dicitur. à quo Asteriscus stellula est deriuatus.

Obelus, id est virgula iacens apponitur in verbis vel sententiis superflue iteratis, siue in iis locis vbi lectio aliqua falsitate notata est. vt quasi sagitta iuguler superuacua, atque falsa confodiat. Sagitta enim Graece ὀβελός dicitur.

Obelus, supernè appunctatus ponitur in iis de quibus dubitatur vtrum tolli debeant necne.

Limiscus, id est virgula inter geminos punctos iacens, apponitur in iis locis quae sacrae Scripturae interpretes eodem sensu, sed diuersis sermonibus transfulerunt.

Antigraphus, cum puncto apponitur, vbi in translationibus diuersus sensus habetur.

***-** *Asteriscus* cum obelo: hac proprie Aristarchus utebatur in iis versibus qui non suo loco positi erant.

Γ *Paragraghus*, ponitur ad separandas res à rebus quæ in connexu concurrunt, quemadmodum in catalogo loca à locis, & regiones à regionibus, in agone præmia à præmiis, certamina à diuersis certaminibus separantur.

⌈ *Postura*, est figura paragrapho contraria, id eo sic formata, quia sicut ille principia notat, ita ista fines à principiis separat.

⊂ *Cryphia*, circuli pars inferior cum puncto ponitur in iis locis ubi quæstio dubia & obscura aperiri vel solui non potuit.

⊃ *Antisigma*, ponitur ad eos versus quorum ordo permutandus est, sicut & in antiquis auctoribus positum inuenitur.

⊄ *Antisigma*, cum puncto ponitur in iis locis ubi in eodem sensu duplices versus sunt, & dubitatur qui potius eligendus sit.

∨ *Diple*, hanc scriptores nostri apponunt in libris ecclesiasticorum virorum ad separanda vel demonstranda testimonia sanctarum scripturarum.

∧ *Diple*, *πλεμπλή* vel *πλεισιμική*, hanc primus Leogaras Siracusanus apposuit Homericis versibus ad separationem Olympi à celo.

∨ *Diple*, *πλεισιμική*, id est, cum geminis punctis, hanc antiqui in iis apponebant, quæ Zenodotus Ephesius non rectè adiecerat, aut detraxerat aut permutauerat, in iis & nostri ea vsi sunt.

∧ *Diple*, *πλεισιμική* interponitur ad separandas in comædiis vel tragædiis periodos.

∩ *Versa* obelismene quoties strophe & antistrophus infertur.

∩ *Aduersa* cum obelo ad ea ponitur quæ ad aliquid respiciunt, vt, Nos ne tibi fluxas Frigix res vertere fundo Conamur nos, an miseros qui Troas Achiuis Obiecit.

∩ *Diple*, superne obelata ponitur ad conditiones locorum, ac temporum, personarum, que mutatas.

∩ *Recta* & aduersa superne obelata ponitur finita loco suo monade significante similem sequentem quoque esse.

∩ *Ceraunium*, ponitur quoties multi versus improbantur, nec per singulos obelantur, *κέραυνος* enim fulmen dicitur.

Κεραυνος, hæc sola ex voluntate vniuscuiusque ad aliquid notandum ponitur.

PHIETRO, id est fortis vel frontes, hæc ubi aliquid obscuritatis est ob sollicitudinem ponitur.

Anchora, superior ponitur, ubi aliqua res magna omnino est.

Anchora inferior ubi aliquid vilissimè aut inconuenientius denuntiatur est.

Κεραυνος, nota tantum in fine libri apponitur.

20 *Κλερον*, nota quæ ad mendas adhibetur. Fuerunt & aliæ librorum notæ pro agnoscendis iis quæ per extremitates paginarum exponuntur. vt ubi lector in liminari huiusmodi signum inuenit ad textum recurrès eiusdem sermonis vel versiculi, sciat esse expositionem cuius similem superiacentem notam inuenit.

De notis vulgaribus. CAP. XXI.

Vulgares notas Ennius primus mille & centum inuenit. Notarum vsus erat, vt quicquid pro concione vel contentione, aut in iudiciis diceretur, librarij scriberent complures simul astantes, diuisis inter se partibus, quot quisque verba, & quo ordine exciperet. Romæ primus Tullius Tiro Ciceronis libertus commentatus est notas, sed tantum præpositionum. Post eum Tertius Perfannius, Philargius, & Aquila libertus Mecænatius alias alias addiderunt. Deinde Seneca, contracto omnium digestoque & aucto numero, opus effecit in quinque millia. Notæ autem dictæ, eo quod verba vel syllabas præfixis characteribus notent, & ad notitiam legentium reuocent, quas qui didicerunt proprie iam notarij appellantur.

De notis in iudiciis. CAP. XXII.

Quædam autem literæ in libris iuris verborum suorum notæ sunt, quo scriptio celebris breuior fiat. Scribebatur enim verbi gratia per B & F bonum factum. per S & C senatus consultum. per R & P respublica. per P & R populus Romanus. per D & T duntaxat: per supinam uer literam mulier. per p secundum naturam pupillus: per P verso capite, pupilla. per vnum k kaput. per duo kk iuncta kalumnig kaufap: per I & E iudex esto. per D & M dolum malum. Cuius generis plurimæ confimiles notæ in libris antiquis inueniuntur. Has

⊂

⊃

∩

∩

∩

∩

N

S

ius notas nouitij imperatores à codicibus legum abolendas sanxerūt: quia multos per has callidi ingenio ignorantes decipiebant, atque ita iusserunt scribendas in legibus literas, vt nullos errores, nullas ambages afferant, sed sequenda & vitanda aperte demonstrent.

De notis militarium.

CAP. XXIII.

In breuiculis quoque quibus militum nomina continebantur, propria nota erat apud veteres, quæ inspiceretur, quanti ex militibus superessent, quanti que in bello cecidissent. T nota in capite versiculi posita superstitem designabat. Θ verò ad vniuscuiusque defuncti nomen apponebatur. Vnde & habet per medium telū, id est mortis signum, de qua Persius ait, Er potis est nigrum vitio præfigere theta. Cùm autem pueritiam significare vellent, A litera vsi sunt: sicut mortem significabant cùm ponebant theta ad caput. In stipendiorum quoque largitione propriæ erant notæ.

De notis literarum.

CAP. XXIV.

Notas etiam literarum inter se veteres faciebant, vt si quid occulte inuicem scriptura significare vellent mutuo scriberent. testis est Brutus, qui vsus iis literis ea quæ acturus erat, notabat, ignorantibus aliis quid sibi vellent eæ literæ. Cæsar quoque Augustus ad filium, cùm inquit, Innumera bilia incidunt assidue quæ scribi ad alterutrum oportet, & esse secreta. habeamus ergo inter nos notas si vis tales, vt cùm aliquid notis scribendum erit, pro vna quaque litera scribamus sequentem hoc modo, pro a, b, pro b, c, & deinceps eadem ratione cæteras, pro z autem litera redeundum erit ad duplex aa. Quidam etiam versis verbis scribebant.

De notis digitorum: CAP. XXV.

Sunt quædam & digitorum notæ, sunt & Socolorum, quibus secum taciti proculque distantes colloquuntur: sic mos est militaris, vt quoties consentiat exercitus, quia voce non potest, manu promittat. alij quia voce non possunt, gladiorum motu salutant. Ennius de quadam impudica, Quasi in choro pila ludens, dotatim dat sese, & communem facit. Alium tener, alij adnutat, alibi manus

est occupata, alij peruellit pedem, alij dat anulum spectandum, & à labris alium inuocat. cum alio cantat, attamen aliis dat digito literas. Et Salomon: Annuuit oculo, terit pede, digito loquitur.

De orthographia. CAP. XXVI.

O Orthographia Græcè, Latine recta scriptura interpretatur. ὀρθὸν enim Græcè recta: ὀρθοῦ, scriptura dicitur. Hæc disciplina docet quemadmodum scribere debeamus. Nam sicut ars tractat de partium declinatione, ita orthographia de scribendi peritiis: vtputa ad, cùm est præpositio, d literam, cùm est coniunctio, t literam accipit. ¶ *Haud*, quando aduerbium est negandi, d litera terminatur, & aspiratur in capite, quando autem coniunctio disiunctiua est, per t literam sine aspiratione scribitur. ¶ *Apud* præpositio per d scribitur, sicut ad, vt apud patrem, quoniam veteres sæpe apud pro ad vsi sunt, duabus ex iis mediis literis subtractis. ¶ Interdum autem alia litera in locum aliarum literarum ritè ponuntur. B & p literis quædam cognatio est. Nam pro Pyrho dicimus Birrhum. C & g quandam cognationem habent. Nam cùm dicimus centum & trecentos, postea dicimus quadringentos, g ponentes pro c, porro inter c & q quædam cognatio est, nam huiusce per c, cuiusque per q scribimus. Cùm autem præpositio per c scribenda est, si autem aduerbium fuerit, per q. ¶ Dicimus enim quum lego, Deus per e solam: dæmon per æ diphthongum est notandus. ¶ Equus quod est animal, per e scribendus. Equus, quod est iustus, per æ diphthongum est scribendus. ¶ Exul addita s debet scribi: quia exsul dicitur, qui extra solum est. ¶ Exultat, melius sine s litera scribitur. Nam cùm ipsa x ex c & s constat, quomodo cùm in ea sit s rursus ei additur alia? ¶ Equor per diphthongum scribendum, quia non ab aqua, sed ab æqualitate nomen est factum. ¶ Fortitan per n in fine scribendum, quia integrum eius est Fortè si tandem. ¶ Fedus quod est deformis, per e solam scribendum: fœdus quod est pactum, cum œ diphthongo scribendum. ¶ Formosus sine n scribitur: quia à forma vocatur. ¶ Gnatus quod est filius, per g scribendum: quia facit generatus. ¶ H quæ aspirationis nota est, in Latino tantum vocalibus iungitur: vt honor, homo, humus. Aspiratur autem & consonantibus, sed in Græcis & Hebræis nominibus. Heus autem & heu interiectiones per h scribendæ. ¶ I literam inter duas vocales constitutam bis scribi quidam existimabant, vt Troia Maia, sed hoc ratio non permittit. dd ij.

Nunquam enim tres vocales in vna syllaba scribuntur. Sed I litera inter duas vocales constituta, pro dupla habetur. ¶ **I**d pronomem neutri generis per d scribitur, ab eo quod est is, ea, id: quia facit idem. Quod si verbum est tertiae personae, per t notabitur, ab eo quod est eo, is, it: quia facit itur. ¶ **K** literam antiqui praeponebant quoties a sequebatur, vt kaput, kama, kalamus. Nunc autem karrago & 10 kalendae per eandem tantum scribuntur. Omnia autem Graeca nomina qualicumque sequente vocali per k sunt scribenda. ¶ **L**etus per æ diphthongon scribitur: quia letitia à latitudine vocata est, cui contraria est tristitia, quæ angustiam facit. ¶ **L** autem litera interdum pro d litera vitur: vt latum pro datum & calamitate pro cadamitate. à cadendo enim nomen assumpsit calamitas. ¶ **M**aximus, 20 an maximus, & si quæ similia sunt, qualiter scribi debeant, quaesitum est. Varro tradidit Casarem per i huiusmodi verba enunciare & scribere solitum esse. inde propter auctoritatem tanti viri consuetudinem factam, vt maximus, optimus, pessimus scribatur. ¶ **M**alo per vnū l scribendum: quia magis est volo, Malle per duo ll, quia est magis velle. Volo, nolo per vnū l. velle & nolle per duo. Nolo enim, non volo est, nolle non velle. ¶ **O**s si vultum aut ossa significat per o 30 solam scribendum est, si personam h praeponebatur. ¶ **O**ra finium per o. hora diei, per h scribendum. ¶ **O**nus si de onere venit per o solā scribendū, si de honore, cum h aspiratione. ¶ **P**repositio, & praeterea, per æ diphthongon scribendum. ¶ **P**enē verò quod est coniunctio per e. ¶ **P**œna quod est supplicium, per æ. ¶ **Q** litera tunc recte praeponebatur, cum illam statim u litera 40 sequitur, & alia qualibet vna plurēve vocales iunguntur, ita vt vna syllaba fiat. Caetera per c scribuntur. ¶ **Q**ua, pronomem cum a scribendum. que coniunctio, sine a. ¶ **Q**uid, per d literam scribitur cum pronomem est, per t, cum verbum: cuius positio prima est queo, quis, quit, & ia compositione nequeo, nequis, nequit. ¶ **Q**uod quando Pronomen est, per d scribendum. quando numerus, per t: quia totidem per t scribitur. ¶ **Q**uotidie, per q scribendum non per c, vt sit quot diebus. ¶ **R** litera communionem habet cum s li- 50 tera. Itaque apud antiquos honos, labos, arbos dicebatur. nunc honor, labor, arbor. ¶ **S**at per t scribi oportet, quia integrum eius facit satis. ¶ **S**ed, per d oportet scribi. apud antiquos enim sedum dicebatur, nos finales duas literas absci-

dimus. ¶ **T**antus, sicut & quantus, in medio m habebant. Quam enim & tam. vnde & quantitas, quantus, tantus. ¶ **V**e, interiectio cum a scribenda. Væ coniunctio, sine a. ¶ **Ch**ristus, quia Graecum est, per X, id est Ch scribendum. ita Christma. ¶ **Y** & **Z** literis sola Graeca nomina scribuntur. Nam cum iusticia & litera sonum exprimat, tamen quia Latinum est, per t scribendum est. Sicut militia, malitia, nequitia, & caetera similia. In dubiis quoque verbis consuetudo veterum erat, vt cum eadem litera alium intellectum correpta, alium producta haberet, longæ syllabæ apicem apponebant. vtputa *populus* an arborem significaret, an hominum multitudinem, apice distinguebatur. sic & vbi litera consonantes geminabantur. Sicilicum superponebant, vt sella, ferra, asseres. Veteres enim non duplicabant literas, sed supra sicilicos apponebant. qua nota admoneretur lector geminandam esse literam: & *Siciliens*, quia in Sicilia inuentus est primò.

De Analogia.

CAP. XXVII.

Analogia Graecè, Latine similitum comparatio, siue proportio nominatur. Cuius hæc vis est, vt quod dubium est, ad ali- quod simile quod non est dubium referatur, vt incerta certis probentur. ¶ **O**cto autem modis comparatio analogiæ colligitur, id est qualitate, comparatione, genere, numero, figura, casu, extremitatibus similitum syllabarum, & similitudine temporum. Siquidem de iis vnum de iis defuerit, iam non est analogia, id est similitudo, sed est *anomalia*, id est, extra regulam, vt lupus & lepus, torum conuenit, sed dissentiant casu: facit enim lupi, leporis. Nam regulariter est, dum queris vtrum trames masculinum an foemininum sit, similis est illi in omni declinatione limes, & erit masculinum. Item funis si incerti generis esse credis, similis est illi panis in declinatione, & erit masculinum. Item ex comparatione positiuorum: vt si dicas, doctus, magnus, positiui sunt & sui similes. Fit & per diminutionem, vtputa funem masculinum esse funiculus ostendit. sicut marmor neutri generis esse, marmusculum indicat. Nam quod genus in principalitate est, id esse solet in diminutione. sed hoc non semper, vt pistrinum pistrilla. sed scire debemus expositione, id est, primitiuo, declinationem, & ex diminutione genus colligere. 60

De Etyma-

De Etymologia. CAP. XXVIII.

Etymologia, est origo vocabulorum, cum vis verbi vel nominis per interpretationem colligitur. Hanc Aristoteles *ετυμολογία*, Cicero *annotationem* nominavit: quia nomina & verba rerum nota facit exemplo proposito, ut puta *flumen*, quia fluendo creditur, à fluendo dictum. Cuius cognitio sapere usum necessarium habet in interpretatione sua. Nam cum videris unde ortum est nomen, citius vim eius intelligis. Omnis enim rei inspectio etymologia cognita planior est. Non autem omnia nomina à veteribus secundum naturam imposita sunt, sed quaedam & secundum placitum: sicut & nos seruis & possessionibus interdum secundum quod placet nostrae voluntati nomina damus. Hinc est quoddam omnium nominum etymologiae non reperiuntur: quia quaedam non secundum qualitatem qua genita sunt, sed iuxta arbitrium humanae voluntatis vocabula acceperunt. Sunt autem etymologiae nominum, aut ex causa data, ut reges à recte agendo: aut ex origine, ut homo, quia sit ex humo: aut ex contrariis, ut à lauando *lutum*, dum lutum non sit mundum, & *lucus*, quia umbra opacus, parum luceat. Quaedam etiam facta sunt ex nominum derivatione, ut à prudentia *prudens*. quaedam etiam ex vocibus, ut à garrulitate *garrulus*. quaedam ex Graeca etymologia orta & declinata sunt in Latinum, ut *sylva*, *domus*, Graecè *ὕλη*, *δῶμα*. Alia quoque ex nominibus locorum, urbium vel fluminum traxerunt vocabula. Multa etiam ex diversarum gentium sermone vocantur. Unde & origo eorum vix cernitur. Sunt enim pleraque barbara nomina incognita Latinis & Graecis.

De Glossis. CAP. XXIX.

Glossa, Graeca interpretatione linguae locuti nomen. Hanc Philosophi *aduerbium* dicunt: quia vocem illam de cuius qualitate requiritur, vno & singulari verbo designat. Quid enim illud sit in vno verbo positum declarat, ut *Conticescere* est tacere. Item, *Latus* haurit apertum: haurit, percudit. Item cum terminum dicimus finem: aut *populatas* interpretamur esse vastatas, & omnino cum vnius verbi rem vno verbo manifestamus.

De differentiis. CAP. XXX.

Differentia, est species definitionis, quam scriptores artium de eodem & de altero nominant. Hae enim duo quaedam inter se communiōne confusa, coniecta differentia secerantur, per quam quid sit vtrumque

cognoscitur: ut cum quaeritur, quid inter regem sit & tyrannum, adiecta differentia quid vterque sit definitur, ut *Rex* modestus & temperans, *tyrannus* verò crudelis. Inter haec enim duo differentia cum posita fuerit, quid sit vtrumque cognoscitur. sic & caetera

De barbarismo. CAP. XXXI.

Barbarismus, est verbum corrupta littera vel sono enunciaturum. *littera*, ut *floriet*, dum *florebit* dicere oporteat. *sono*, si pro media, prima syllaba producat, ut *latebrae*, *tenebrae*. Appellatus autem barbarismus à barbaris gentibus, dum Latinae orationis integritatem nescirent. vna quaeque enim gens facta Romanorum cum suis operibus, vitia quoque & verborum & morum Romam transtulit. Inter barbarismum autem & *barbarolexis* hoc interest, quod *barbarismus* in verbo Latino fit, dum corrumpitur: quando autem barbara verba Latinis eloquiis inferuntur, *barbarolexis* dicitur. Item quando in prosa vitium fit sermonis, *barbarismus* vocatur: quando in metro, *metaplasmus* dicitur. Barbarismus autem fit scripto & pronuntiatione. Scripto iij. modis, si quis in verbo litteram vel syllabam adiciat, mutet, transmutet, vel minuat. Pronuntiatione autem fit in temporibus, tonis, aspirationibus, & reliquis quae sequuntur. Per tempora quippe fit barbarismus, si pro longa syllaba brevis ponatur, aut pro brevi longa. Per tonos, si accentus in alia syllaba commutetur. Per aspirationem, si adiciatur h littera vbi non debet, aut detrahatur vbi esse oportet. Per hiatus, quoties in pronuntiatione scinditur versus antequam compleatur: siue quoties vocalis vocalem sequitur. ut *Musae Aonides*. Fit barbarismus & per *Motacismos*, *Iotacismos*, & *Labdacismos*. *Motacismus*, est quoties in m litteram vocalis sequitur: ut *bonum aurum*, *iustum amicum*, sed & hoc vitium aut suspensione m litterae, aut detractatione vitamus. *Iotacismus* est, quoties in iota littera duplicatur sonus, ut *Troiia*, *Maiia*. vbi earum litterarum aded exilis erit pronuntiatione ut vnum iota non duo sonare videatur. *Labdacismus* est, si pro vno l duo pronuntientur, ut *Afri* faciunt. sicut *Colloquium* pro *conloquium*: vel quoties vnum l exilius, duo largius proferimus, quod contra est. Nam vnum largius, duo exilius proferre debemus. *Collisio* est, quoties nouissima syllabae finis in alterius principio est, ut *marertera*.

De solacismo. CAP. XXXII.

Solacismus est plurimorum verborum in se inconueniens compositio: sicut *bardd iij*

barifinus vnus verbi corruptio. Verba enim non recta lege coniuncta *solæcismus* est. vt si quis dicat, inter nobis, pro inter nos. aut dare veniam sceleratorum, pro sceleratis. Dicitur autem *solæcismus* à ciuibus Sicilibus: qui ex vrbe Solæ quæ nunc Pompeiopolis appellatur, profecti, cum apud Italos commorantes, suam & illorum linguam vitiose inconuenienterque confunderent, solæcismo nomen dederunt. Vnde & similiter loquentes, solæcismos facere dicuntur. ¶ *Solæcismus* autem apud poetas schema dicitur, quoties in versu necessitate metri factus inuenitur. Cum autem non inuenitur necessitas, permanet solæcismi culpa. ¶ *Solæcismus* sic duobus modis: aut per partes orationis, aut per accidentia partium orationis. Per partes orationis fit, si alteram pro altera ponamus: vtputa si præpositiones aduerbiis applicemus. Per accidentia fit, id est per ea quæ accidunt partibus orationis, vtputa per qualitates, genera, numeros, figuram, casus. Per ista igitur omnia fiit solæcismi, sicut Donatus exposuit. fiunt praterea & plurimis modis. Nam Lucilius centum genera *solæcismorum* dixit, quos omnes vitare potius quàm sequi debet, qui regulam rectè loquendi studet tenere.

De vitis. CAP. XXXIII.

Vitis apud Grammaticos illa dicuntur quæ in eloquio cauere debemus. Sunt autè hæc, barbarismus, solæcismus, acyrologia, cacemphaton, & reliqua. *Barbarismus*, est corruptio verbi vnus. vt si tertiam syllabam quis producat in Ignoscere. *Solæcismus* compositio vitiosa verborum. vt si aliquis dicat, inter hominibus, pro inter homines. *Acyrologia*, non propria dictio, vt Licet sperare timenti. Proprium est autem timenti formidare, non sperare: & gramineo in campo. Proprium est gramineo dicere campum, non gramineum. *Cacemphaton*, dictio obscæna vel incompositè sonans. Obscæna, vt His animum arrecti dictis. Incomposita, vt, Iuuat ire & Dorica castra videre. Mala enim compositio fit ab ea syllaba incipere, qua superior finierat, sed & si alio modo quolibet incomposita dictio proferatur, cacemphaton dicitur. *Pleonasmus*, adiectio vnus verbi superuacua: vt in Virgilio: Haftenus aruorum cultus & sidera cæli. Neque enim alibi nisi in cælo sunt sidera. *Perissologia*, adiectio plurimorum verborum superuacua, vt viuat Ruben & non moriatur: dum non fit aliud viuere quàm non moti. Est in Elsaia, Aure audietis. Et apud Ioannem, Quod vidimus oculis no-

stris, dum non aliter videmus nisi oculis. Et, Locutus sum lingua mea. *Macrologia*, longiloquium, res non necessarias comprehendens, vt Legati non impetrata pace retrò vnde venerant domum reuersi sunt. *Tautologia*, id est eloquium iteratum, vt Si fata virum seruant, si vescitur aura etherea, neque adhuc crudelibus occupat vmbriis. Totum enim quod reperitur vna res est, sed crebro sermone enunciata. *Eclipsis*, est defectus dictionis, in quo necessaria verba defunt, vt, Cui pharetra ex auro: deest enim, erat. *Tapinosis*, est humilitas, statum magnæ rei dictis infirmans: vt, Apparent rari nantes in gurgite vasto. Gurgitem posuit pro mari. *Cacisyntheton*, vitiosa compositio, vt, Verbaque iuuëcum Terga fatigamus hasta. *Amphibologia*, ambigua dictio: quæ fit aut per casum accusatiuum, vt illud responsum Apollinis ad Pyrrhum: Aio te Æacida Romanos vincere posse. In quo non est certū, quem in illo versu monstrauerit esse victorem. Fit & amphibologia per incertam distinctionem: vt, Bellum ingens geret Italia. Incerta distinctio, vtrum bellum ingens, aut ingens Italia. Fit & per commune verbum, vt si quis dicat, Criminatur Cato: vadatur Cicero: præstolatur Brutus: delignatur Antonius, nec addat quem, vel à quo. Cato enim Philosophus aliorum erimina reprehendebat: Cicero defensor causarum erat. Vades enim dicuntur, qui legaliter causas agunt. Sed in hac ambiguitate non ostendit quem criminetur Cato, pro quo agat Cicero. Vadat enim id est causam agit, & non dicit cuius. Fit & per homonymiã, quando vno nomine multa significantur: vt acies, & non addas aut ferri, aut oculorum aut militum.

De metaplasmis. CAP. XXXIII.

Metaplasmsus, Græca lingua, Latinè dicitur transformatio. qui fit in vno verbo propter metri necessitatem, & licentiam poetarum, cuius species hæc sunt. *Prothesis*, appositio in principio verbi, vt gnato pro nato. *Epenthesis*, appositio in medio, vt reliquias, pro reliquias. & maneat in religione nepotes, pro religione. *Paragoge*, appositio in fine, vt admittit, pro admitti, & potest, p potest. *Apheresis*, abscisio de principio, vt temno pro contemno. *Syncope*, abscisio de medio, vt forsitan, pro forsitan. *apocope*, abscisio de fine, vt sat pro satis. *Eclasis*, productio contra naturam, vt, Italiam fato profugus. &, Exercet Diana choros. *Systole*, correctio contra naturam. Aquosus Orion, &, Vrbemque Fidenam, cum prima syllaba produci debeat. *Dieresis*, discussio vnus syllabæ in

bae in duas, vt Dines pictai vestis, pro picta,
& aulai, pro aula. *Episynalæphe*, congluti-
natio duarum in vnam, vt prende coronas,
& ianua pro ianua. *Synalæphe*, collisio vo-
calium adiuncta vocalibus: vt, Atque ea di-
uersa penitus dum parte geruntur. *Eli-
psis*, collisio consonantium cum vocalibus:
vt, Multum ille & terris iactatus & alto.
Antithesis, contraria positio literæ pro alia li-
tera, impete pro impetu, & olli pro illi. *Me-
tathesis*, transpositio literæ, vt Euandre pro E-
tander, Timbre pro Timber. *Inter bar-
barismum, & figuræ*, hoc est latinam & perfe-
ctam elocutionem esse dicunt Metaplasmi,
qui in vno sermone, ratione sit vitiosus. Item
inter *solæcismum, & schema*, id est, perfectam
connexionem sermonum, figura est, quæ fit
contextu sermonum ratione vitiosa. Ergo
metaplasmi & schemata media sunt: & dis-
cernuntur peritia & impericia. Fiunt autem
ad ornatum.

Deschematibus. CAP. XXV.

Schemata, ex Græco in Latinum eloquium.
Figuræ interpretantur, quæ sunt in verbis
vel sententiis per varias distinctionum for-
mas propter eloquij ornatum. Hæc dū mul-
ta sunt apud Grammaticos, ista inueniuntur.
Prolepsis, est præsumptio, vbi ea quæ sequi di-
cunt, anteponuntur: vt, Interea reges ingenti
mole Latinus. Debit enim sic dicere, In-
terea reges ingenti mole, & statim adiciere
quod sequitur, Proce dunt castris. deinde di-
cere Latinus, &c. sed facta est pro ornamen-
to præsumptio rei, & qui sequi debueret re-
ges interpositi sunt in septem versibus, & po-
stea additum est, Procedunt castris. Inde præ-
sumptio, qui a anteposita sunt quæ sequi de-
bueret. *Zeugma*, est clausula, cum plures sen-
sus vno verbo clauduntur, quæ fit tribus mo-
dis. Nam aut in primo, aut in postremo, aut
in medio id verbum ponitur, quod senten-
tias iungit. In primo, vt, Vertitur cenophori
fundus sententia nobis. In medio, vt, Græcia
Sulpiio sorti data, Gallia Cottæ. In postre-
mo, vt, Namque hoc tempore ob sequium a-
micos, veritas odium parit. *Hypozexxis*,
est figura superiori contraria, vbi in singulis
sensibus propria vnicuique clausula est: vt,
Regem adit, & regi memorat nomēque, ge-
nūque. *Syllepsis*, est in dissimilibus clausu-
lis, aut pluralis dictio singulari verbo finita,
vt, Sociis & rege recepto. aut singularis di-
ctio plurali verbo expleta, vt, Sūt nobis mitia
poma, Castaneæ molles, & pressi copia lactis.
Supra. n. sunt dixit Hic debuit dicere. Est præ-
si copia lactis. Fit aut Syllepsis nō solum per
partes orationis, sed & per accidētia partib⁹
orationis. Nam vbi & pro multis vnus, & pro
vno multi ponuntur, syllepsis est. pro mul-

10
20
30
40
50
60
tis vnus, vt est illud, Vterūque armato mi-
lite complent. cum non vno, sed multis mi-
litibus. Item pro vno multi, vt in Euangelio,
Latrones qui crucifixi erant cum eo impro-
perabant ei. vbi pro vno vterque inducitur
blasphemasse. *Anadiplosis*, est quando ab
codem verbo quo prior versus finiuit, sequēs
versus incipit, vt est illud, Certent & cignis
vlulæ, fit Tiryus Orpheus, Orpheus in syl-
uis, inter delphinus Orion. *Anaphora*, est re-
petitio eiusdem verbi per principia versuum
plurimorū, vt, Nos te Dardania incensa tua
qui arma secuti, Nos tumidum sub te per-
mensi classibus æquor. *Epanaphora*, est in
vno versu per principia sententiarum eiusdē ver-
bi repetitio, vt Te nemus Angitia vitrea te
Focinus vnda, Te liquidi fleuere lacus. *Epi-
zeusis*, in vno sensu congemmatio verbi, vt,
Sic sic iuuat ire sub vni bras. *Epanalepsis*, est
sermonis in principio versus positi, eiusdem
in fine replicatio, vt este illud, Crescit amor
nummi quantum ipsa p cunia crescit. *Para-
nomasia*, est in significatione diuersa dictio
penē ipsa, vt illud, Abire an obire te conue-
nit, id est exulem fieri, an mori. *Schesis ono-
maton*, multitudo nominum coniunctorum
quodam ambitu copulata, vt, Nubila, nix,
grando, procellæ, fulmina, venti. *Paramezon*,
est multitudo verborum ex vna litera incho-
antium, quale est apud Ennium, O Tite tute
Tati tibi tanta tiranne tulisti. Sed hoc bene
temperat Virgilius dum non toto versu v-
titur hac figura, vt Ennius, sed nunc in prin-
cipio versus tantum, vt est illud, Saxa sedes
super arma. nunc in medio, vt, Quæque la-
cus latē liquidos, quæque aspera dumis. Nūc
autem in fine, vt Sola mihi tales casus Cas-
sandra canebat. *Homoptoton*, est cum plu-
rima nomina per vnum casum denuncian-
tur, vt est illud, Sed neque currentem, sed nec
cognoscit euntem, Tollentēque manus sa-
xūque immane mouentem. *Homoteleu-
ton*, est cum vno modo verba plurima finiun-
tur, vt abiit, abcessit, euasit, erupit: *Polyptoton*,
est cum diuersis casibus sententia variatur. vt,
Ex nihilo nihil, in nihilum nil posse reuerti.
Marci dona papē Marco spondente recusas.
Marcus dixit ita est, assigna Marce tabellas.
Hirmos, est sententia continuatæ orationis,
tenorem suum vsque ad vltimum seruans, vt
Est in secessu longo locus, insula portum, &
reliqua. Hinc enim in longum vadit sensus
vsque ad illud, Desuper hori edis atrū nemus
imminet vmbri. *Polythyton* est dictio mul-
tis concatenata coniunctionib⁹. vt, Tectū-
que, larēque, armāque, Amiclēūque ca-
nem. *Dialyton* vel *asymtheton* figura est, quæ
ē contrario sine coniunctionibus solute ac
simpliciter effertur, vt, Venimus, vidimus, pla-
cuit. *Antitheton* est, vbi contraria contrariis
dd iij

opponuntur, & sententiæ pulchritudinem reddunt, vt illud. Frigida pugnabant calidis, humentia siccis: Mollia cum duris: sine pondere, habentia pondus. *Hypallage*, est quotiescunque per contrarium verba intelliguntur, vt, Dare classibus Austros, cum ventis nauis demus, non nauibus ventos.

De tropis. CAP. XXXVI.

T*Ropos*, Græco nomine Grammatici vocant, qui Latine modi locutionum interpretantur. Fiunt autem à propria significatione ad non propriam similitudinē. Quorum omnium nomina difficillimum est annotare, sed ex omnibus Donatus xiiij. vsui tradendos conscripsit. ¶ *Metaphora*, est verbi alicuius vsurpata translatio, sicut dicimus, fluctuare segetes, gemmare vites, dum in iis rebus fluctus & gemmas non inuenimus, in quibus hæc verba aliunde transferuntur: sed hæc atque alia tropicæ locutiones ad ea quæ intelligenda sunt propterea figuratis amictibus obteguntur, vt sensum legentis exerceant, & ne nuda atque in promptu posita vilescant. Fiunt autem metaphoræ quatuor modis. *Ab animali, ad animale*, vt, Aligeros conleccendit equos. Metaphoricè loquens miscuit quadrupedi alas auis, & quo cursu deserta petiuit, miscuit volatili cursum quadrupedis. *Ab inanimati, ad inanimale*, vt, Pontum pinus arat, sulcum premit alta carina. Miscuit vsuum terræ aquis, dum arare & sulcum premere, ad terram pertineat, non ad mare. *Ab inanimati ad animale*, vt florida iuuentus: miscuit flores inanimales, iuuentuti quæ animam habet: *Ab animali ad inanimale*, vt, Tu Neptune pater cui tempora cana crepanti Cinctæ salo resonant, magnus cui perpete mento Profluit Oceanus, & flumina crinibus errant. Mentum enim & tempora & crines non ad Oceanum pertinent, sed ad homines. Sic & alia rerum nomina de alio genere in aliud genus decentissimè decoris gratia transferuntur. vt oratio perornetur. Metaphora autem aut *partis vnus* est, vt fluctuare segetes, non potes dicere segetare fluctus: aut *antistrophæ* est, id est, reciproca, vt remigium alarum. Nam & alarum nauium & alarum remigia dicuntur. ¶ *Catachresis*, est alienæ rei nomen appositum: & eo à metaphora differt, quod illa vocabulum habenti largitur aliud: hæc quia non habet proprium, alieno vitur: vt, Faciémque simillima lauro: &, Nunc vna ambæ iunctisque feruntur, Frontibus, & longa sulcant vada falsa carina: Dum facies, & frons, tantum animalium & hominum sint. Quod nomen si poeta non apposuisset nauis, quid

proprium eidem parti diceret non haberet. *Metalepsis*, tropus à precedente indicâs quod sequitur. Inque manus cartæ nodosæque venit arundo. Nam per manum verba, per arundinem literæ significata sunt. ¶ *Metonymia*, est transnominatio ab alia significatione ad aliam proximitatem translata. Fit autem multis modis. aut enim *per id quod continet, id quod continetur ostendit*, vt theatra plaudunt, patria mugiunt: dum illic homines plaudant, hic boues mugiant: aut contrâ, *per id quod continetur id quod continet*, vt, Iam proximus ardet Vcalegon, dum non ille sed domus eius arderet. Item *per inuentorem id quod inuentum est*, vt, Sine Cerere & Libero friget venus: & Commixtam Vulcanus mittit ab astra fauillam. Vult enim per Cererem frumenti inuentricem intelligere panem: per Liberum inuentorem vitis, vinum: per Venere liberum libidinem: per Vulcanum, ignem. At contrâ *per Inuentum inuentorem demonstrant*, vt, vinum precamur pro Libero qui vinum apud Græcos inuenit. Item *per efficiens, id quod efficitur*, sicut Pigrum frigus, quod pigros homines faciat: & timor pallidus, eò quod pallidos homines reddat. At contrâ *per id quod efficitur efficiens*: vt, Iungit equos auri genitor, spumantiaque addit frena loris. Spumantia frena dixit, cum vtique non ipsa faciant spumas, sed equus, qui ea gerit, spumis conspergat infusus. ¶ *Antonomasia*, est pro nomine, id est vice nominis posita, vt Maia genitus pro Mercurio. Qui tropus fit tribus modis. ab animo, vt magnanimusque Anchisades. à corpore: vt ipse arduus: extrinsecus. vt, Infelix puer atque impar congressus Achilli. ¶ *Epitheton*, suprapositum nomen, prapponitur enim proprio nomini: vt Alma Ceres, obscœnique canes, importunæque volucres. Inter antonomasian autem & epitheton hoc differt, quod antonomasia, pro vice nominis ponitur: Epitheton autem nunquam sine nomine est. Quibus duobus tropis vel vituperamus aliquem, vel ostendimus, vel laudamus. ¶ *Synecdoche*, est conceptio: cum à parte totum, vel à toto pars intelligitur. Eo enim & per speciem genus, & per genus species demonstratur: sed species pars est, genus autem totum. *A toto enim pars intelligitur*, vt, Quum multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus Transpontum fugat. Non enim totus annus est frigidus. sed pars anni, id est hiems. At contrâ *à parte totum*, vt Flammæ cum regia puppis Extulerat. Vbi non solum puppis, sed nauis: & nō nauis, sed qui in ea: & non omnis, sed vnus flammæ extulit. ¶ *Onomatopœia*, nomen fictum ad imitandum sonum vocis confusæ, vt stridor valuarum, mugitus bouum, balatus ouium.

¶ *Peri-*

¶ Periphrasis est circūloquium: dum res vna plurimis verbis significatur, vt auras vitales carpit. Significatur enim per copulationem verborum vnam rem, hoc est, viuit. Hic autē tropus geminus est. Nam aut veritatē splendide producit, aut fœditatem circuitu euitat. *Veritatem splendide producit*, sicut, Et iam prima nouo spargebat lumine terras Titoni croceum linquens aurora cubile. Vult enim dicere, iam luceſcebat, aut dies ortus erat.

¶ Fœditatem circuitu denitat: sicut, Placitūmq; petiuit Coniugis infusus gremio per membra soporem. Hoc enim circuitu euitat obscenitatem & decenter ostendit concubitū.

¶ Hyperbaton est transcensio, cūm verbum aut sententia commutatur. Huius species quinque sunt, Anastrophe, Hysteron proteron, Parenthesis, Tmesis, Synthesis. *Anastrophe* verborū ordo præposterus: vt, littora circum, pro circum littora. *Hysteron proteron*,

sententia ordine commutata: vt, Postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit. Ante enim ad æquora venit, & sic tetigit fluctus.

Parenthesis, vbi interponimus sententiā nostram, quæ ex medio remota integer sensus perdurat, vt *Æneas* (neque enim patrius cōſistere mētem Pallas amor) rapidum ad naues præmittit Achatem. Est enim ordo, *Æneas* rapidum præmittit Achatem. Nam illud in medio parenthesis est. *Tmesis* est sectio vnius nominis per interpositionem verborum: vt, Multum nebulae circum Dea fudit amictum, Pro circumfudit. *Synthesis* est, vbi ex omni parte confusa sunt verba, vt illud, Iuuenes, fortissima frustra Pectora, si vobis audendi extrema cupido est. Certa sequi, quæ sit rebus fortuna videtis. Excessere omnes aditis arisque relictis Dij quibus imperium hoc steterat, succurritis vrbī Incensæ, moriamur, & in media arma ruamus. Ordo talis est, Iuuenes fortissima pectora, frustra succurritis vrbī incensæ, quia excessere dij quibus hoc imperium steterat. Vnde si vobis cupido certa est me sequi, audentem extrema, ruamus in media arma & moriamur.

¶ Hyperbole est excelsitas fidem excedēs vltra quā credendum est: vt, sydera verberat vnda: & Terram inter fluctus aperit. Hoc enim modo vltra fidem aliquid angetur: nec tamen à tramite significandæ veritatis erratur, quamuis verba quibus indicatur excedant, vt voluntas loquentis non fallentis appareat. quo tropo non solum augetur aliquid, sed & minuitur: *augetur*, vt velocior aura: *minuitur*, vt, mollior pluma durior saxo.

¶ Allegoria est alieniloquium. aliud enim sonat, aliud intelligitur: vt, Tres in littore ceruos Conspicit errantes. Vbi tres duces belli Punici, vel tria bella Punica significantur. Et in Bucolicis, Aurea mala decem misit, id est

ad Augustum decem eglogas pastorum. Huius tropi plures sunt species, ex quibus eminent vij. Ironia, Antiphrasis, Ænigma, Charientismos, Parcemia, Sarcasmos, Astismos.

Ironia est sententia per pronuntiationem contrarium habens intellectum. Hoc enim tropo callidè aut per accusationem, aut per insultationem aliquid dicitur. vt est illud, Vestras Eure domos, illa se iactet in aula Æolus, & clauso ventorū carcere regnet. Et quomodo aula, si carcer est? Soluitur enim pronuntiatione. Nam carcer pronuntiatio est: iactet in aula, Ironia est, & totum per contrariā pronuntiationem enuntiat per Ironia speciem, quæ laudando deridet. *Antiphrasis* est sermo è contrario intelligendus: vt lucus, quia caret luce per nimiam nemorum vmbra. & manes, id est mites & modesti, cūm sint terribiles & immanes, & Parca & Eumenides, id est, Furia quod nulli parcant vel benefaciant. Hoc tropo & nani Athlantes, & cæci videntes, & vulgo Æthiopes argentei appellantur. Inter Ironiam autem & Antiphrasim hoc distat, quod Ironia pronuntiatione sola indicat quod intelligi vult, sicut cū dicimus homini agenti male, Bonum est quod facis. Antiphrasis verò non voce pronuntiantis significat contrariū, sed iis tantum verbis quorum origo contraria est. *Ænigma* est questio obscura, quæ difficilè intelligitur, nisi aperitur: vt est illud, De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo: significans ex ore leonis fauum extractum. Inter allegoriā autem & enigma hoc interest: quod allegoria bis gemina est: & sub re alia aliud figuratiter indicat, Ænigma verò tantum sensus obscurus est, & per quasdam imagines adumbratus est: vt, Quædam filia mater matris, & mater filiarum filia suæ. *Charientismos* est tropus, quo dura dictū gratius proferuntur vt cū interrogantibus nobis, numquid nos quaesierit aliquis? respondetur, bona fortuna. Vnde intelligitur, neminem nos quaesierit. *Paræmia* est rebus & temporibus accommodatū proverbium. Rebus, vt, Contra stimulum calces: dum significatur aduersis resistendum. Temporibus, vt, Lupus est in fabula. Aiunt enim rustici vocem hominē perdere, si eum prior lupus viderit. Vnde & subito tacenti dicitur illud proverbium, Lupus in fabula. *Sarcasmos* est hostilis irrisio, cum amaritudine: vt, Referes ergo hæc & nuntius ibis Pelidæ genitori, illi mea tristia facta, Degeneremque Neoptolemem narrare memento. Huic contrarius est *Astismos*, id est, vrbinitas sine iracundia: vt id, Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui, Atque idem iungat vulpes & mulgeat hircos. id est, qui Bauium non odit, pro pœna ei contingat vt diligat Meuiū. Fuerit autē Meuius & Bauius poetæ pessimi, & in i-

10

20

30

40

50

60

mici Virgilij. Qui hos ergo diligit, faciat que contra naturam sunt, id est, iungat vulpes & congreget hircos. ¶ *Quidam* est, quæ Latinè interpretatur similitudo, per quæ minus notæ rei per similitudinem eius quæ magis nota est panditur demonstratio. Huius species sunt tres, icon, parabola, paradigma, id est cōparatio, exemplum. *Icon* est imago, cum figuram rei ex simili genere conamur exprimere, vt, Omnia Mercurio similia, vocemq; colorémque, Et crines flauos, & membra decora iuuentæ. Congrua enim est similitudo de specie, cuius persona inducitur. *Parabola* est comparatio ex dissimilibus rebus: vt, Qualis in aruis est ferè Lybiæ visus leo, cominus hostem confedit: vbi leoni Cæsare comparauit, non ex suo, sed ex alieno genere cōparatione faciens. *Paradigma* est exemplū dicti vel facti alicuius, aut ex simili, aut ex dissimili genere, conueniens ei, quam proponimus rei. ita, Tam fortiter periit apud Hipponam Scipio, quam Vtiæ Cato. Similitudo autem tribus modis fit, à pari, à maiore, à minore. *A pari*, Ac veluti magno in populo cum saepe coorta est Seditio, à maiore ad minus, Qualiter expressum ventis per nubila fulmen, à minore ad maius. Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus, Threicia fretus cithara, fidibusque canoris, quasi dicat, re parua & breui, id est, si ille cithara fretus, ego pietate.

De prosa. CAP. XXXVII.

Prosa est producta oratio, & à lege metri soluta. *Prosum* enim antiqui productum dicebāt & rectū. Vnde ait Varro, Apud Plautum prosis lectis significare rectis. vnde etiā quæ non est perflexa numero: sed recta, *prosa oratio* dicitur, in rectum producendo. Alij *prosam* aiunt dictam ab eo, quod sit profusa, vel ab eo quod spatiosius proruat & excurrat, nullo sibi termino præfinito. Præterea sciendum tam apud Græcos, quam apud Latinos longè antiquiorem cutam fuisse carminum, quam prosæ. Omnia enim prius versibus cōdebantur, prosæ autem studium serò viguit. Primus apud Græcos Pherecides Syrus soluta oratione scripsit. apud Romanos autem Appius Cæcus aduersus Pyrrhum solutā orationem primus exercuit. Iam exhinc & ceteri *prosam* orationem condiderunt.

De Metris. CAP. XXXVIII

Metra vocata, quia certis pedum mēsuris atque spaciis terminantur, neq; ultra dimensionē temporū cōstitutā procedūt. Mēsuram enim Græcè *μέτρον* dicitur. *Metris* dicti ab eo, quod pedibus in ordine suo dispositis, certo sine moderantur per articulos: qui

cæsa, & membra nominantur. Qui ne longius prouoluerentur, quam iudiciū posset sustinere, modū statuit ratio vnde reuerteretur, & ab eo ipso versum vocatū dicit, quod reuertatur. Huic adhæret *rhythmus*, qui nō est certo sine moderatus: sed tamē rationabiliter ordinatis pedibus currit: qui Latinè nihil aliud quam numerus dicitur. de quo est illud, Numeros memini si verba tenerem. *Carmē* vocatur quicquid pedibus cōtinetur: cui datū nomen existimāt, seu quod carptim pronuntiaretur, vnde hodie lanā quā purgātes discerpūt, carminare dicimus: seu quod qui illa canerēt, ea ree mēte existimabātur. ¶ *Metra* vel à pedibus nūcupata, vel à numero syllabarū, vel ab inuētoribus, vel à frequentatoribus, vel à rebus quæ scribuntur. *A pedibus* metra vocata, vt dactilica, iābica, trochaica. A trocheo enim trochaicū metrū nascitur, à dactilo dactilicū sic & alia à suis pedibus. *A numero* verò exametrum, pētametrū, trimetrū. Nā senarios versus nos ex numero pedū vocam⁹. Hos Græci geminos ferūt, trimetros dicunt. Exametros autē Latinos primū fecisse Ennius traditur, eosq; longos vocat. *Ab inuētoribus* metra vocata dicitur, vt Anacreonticū, Sapphicū, Archiloicū. Nā Anacreontica metra Anacreō Teius cōposuit. Sapphica, Sappho mulier edidit. Archiloicū, Archilochus quidā scripsit. Colophonū, Colophonius quidā exercuit. Sora deorū quoq; repertor est Sotades genere Cretesis. Simonidia quoq; metra Simonides poeta lyricus cōposuit. *A frequentatoribus*, vt Asclepiadea. Non enim ea Asclepius inuenit: sed proinde ita vocata sunt, quod eis idē frequentissimè, & elegantissimè vsus sit. *A rebus* quæ scribuntur, vt heroici, elegiaci, bucolici. *Heroicum* enim carmē dicitur, quod eo virorū fortū res & facta narrētur. Nā heroes appellātur viri quasi acij, & cælo digni propter sapientiā & fortitudinē: quod metrū auctoritate cetera metra præcedit, vñ ex omnibus, tā maximis operibus aptū quam paruis: suauitatis & dulcedinis æquè capax. Quibus virtutibus nomē solum obtinuit, vt heroicum vocaretur ad memorandas scilicet herou res, hoc est fortū. Nā & præ cæteris simplicissimū habetur, cōstatq; duobus pedibus, dactilo & spondæo, ac saepe penè vel ex hoc, vel ex illo, nisi quodd temperatius sit vtriusq; mixtura, quam si instituatur à singulis. Omnibus quoque metris prius est. Hoc primū Moyses in cāico Deuteronomij, longè ante Pherecidē & Homerū cecinisse pbatur. Vnde & apparet antiqui⁹ fuisse apud Hebræos studiū carminū, quam apud Gentiles. Siquidē & Iob Moysi temporibus ad equat⁹ hexametro versū dactilo spōdæoq; de currit. Hoc apud Græcos Achatesius Milesius fertur prim⁹ cōposuisse: vel, vt alij putāt, Pherecides Syrus. quod metrū ante Homerū Pythium

dictum est: post Homerum heroicum nominatum. Pythium autem vocatum volunt, eo quod hoc genere metri oracula Apollinis sint edita. Nam cum in Parnasso monte Pythonem serpentem in vindictam matris sagittis insequeretur, accola Delphici hoc illi metro hortati sunt, ut ait Terentianus. *Elegiacum* autem dictum, eo quod modulatio eiusdem carminis conueniat miseris. Terentianus hoc elegos dicere solet: quod clausula talis tristibus, ut tradunt, aptior esset modis. Hoc autem vix omnino constat à quo sit inuentum: nisi quia apud nos Ennius eo prior usus est. Nam apud Græcos sic adhuc lex Grammaticorum pendet: ut sub iudice res relegata sit. Nam quidam eorum Colofoniū quendam, quidam Archilochum auctorem atque inuentorem volunt. *Bucolicum*, id est, pastorale carmen plerique Syracusis primum compositum à pastoribus opiantur: nonnulli Lacedæmone. Namque transfugite in Thraciam. Xerxe lege Perlarum, cum Spartanæ virgines, sub hostili metu neque egredi urbem auderent, neque pompam chorūque agrestem Dianæ deæ pro more exerecerent: turba pastorum ne religio periret, eundem in conditis cantibus celebrarunt. Appellatur autem Bucolicum de maiore parte: quamuis opilionum capratorūque sermones in iis & cantica inferantur. *Hymnos* primum Dauid propheta in laudem Dei composuisse, ac cecinisse manifestum est. Deinde apud Gentiles prima Memmia Timotee fecit in Apollinem & Musas, quæ fuit temporibus Ennij longe post Dauid. Hymni autem ex Græco in Latinum laudes interpretantur. *Epithalamia* sunt carmina nubentium, quæ decantantur à scholasticis in honorem sponsi & sponsæ. Hæc primum Salomon edidit in laudem ecclesiæ & Christi. Ex quo Gentiles sibi Epithalamium vendicarunt, & istius generis carmen assumptum hæsit. Quod genus primum à Gentilibus in scenis celebrabatur, postea tantum in nuptiis hæsit. Vocatur autem epithalamium, eo quod super thalamum decanteretur. *Threnos*, quod Latine lamentum vocamus, primum Ieremias versu composuit super urbem Hierusalem & populum, quando captiuus ductus est. Post hunc apud Græcos Simonides poeta Lyricus. Adhibebantur autem funeribus atque lamentis: similiter & nunc. *Epitaphium* Græcè, Latine supra tumulum. Est enim titulus mortuorum, qui in dormitione eorum fit qui iam defuncti sunt. Scribuntur enim ibi vita & mores & ætas eorum. *Poesis* dicitur Græco nomine opus multorum librorum: poema vnus. *Idilion* paucorum versuum. *distichon* duorum: *monostichon* vnus. *Epigramma* est titulus, quod in Latinum superscriptio interpretatur: *omni* e-

nim super, *verum* litera vel scriptio nominatur. *Epodon* in poemate clausula breuis est. Dictum autem epodon quod adunatur ad speciem elegiaci, vbi præmisso vno longiori, aliter breuior componitur, atque ita in singulis quibusque maioribus sequentes minores quasi clausula recinunt. *Clausulas* autem Lyrici appellant, quasi præcisos versus integris subiectos, ut est apud Horatium: *Beatus ille qui procul negotiis*, deinde sequitur præcisus, *æ præcisæ gens mortalium*: sic & deinceps alterni. quibus aliqua pars deest: & ipsi præcedentibus similes, sed minores: *Centones* apud Grammaticos vocari solent, qui de carminibus Homerij vel Virgilij ad propria opera more centenario, ex multis hinc inde compositis, in vnu sarcuntur corpus ad facultatem cuiusque materia. Denique Proba vxor Adelphi centone ex Virgilio de Fabrica mundi, & euangelij plenissime expressit. materia coposita secundum versus, & versibus secundum materiam concinnatis: sic quoque & quidam Pomponius ex eo demum poemate inter cætera stili sui otia Tityrum in Christi honorem composuit: similiter & *Æneidos*.

De fabula. CAP. XXXIX.

Fabulas poetæ à fando nominauerunt: quia non sunt res factæ, sed tantum fando factæ. Quæ ideo sunt inductæ, ut ficto mutorum animalium inter se colloquio imago quædam vitæ hominū nosceretur. Has primus inuenisse traditur Alcmon Crotoniensis: appellantur *Æsopica*, quia is apud Phrygiam in hac re pollebat. Sunt autem fabule aut *Æsopica*, aut *Libyistica*. *Æsopica* sunt, cum animalia muta inter se sermocinasse finguntur, vel quæ animam non habent: ut vrbes, arbores, montes, petra, flumina. *Libyistica* autem dum hominum cum bestiis, aut bestiarum hominibus fingitur vocis esse commercium. Fabulas poetæ quasdam delectandi causa finxerunt: quasdam ad naturas rerum: nonnullas ad mores hominum interpretari sunt. *Delectandi* causa factas, ut eas quas vulgò dicunt, vel quas Plautus & Terentius composuerunt. *Ad naturam rerum fabulas* fingunt: ut, Vulcanus claudus, quia per naturam nunquam rectus est ignis, ut illa triformis bestia, prima leo, postrema draco, media ipsa Chimera: id est caprea, ætates hominum per eam volentes distinguere: quarum ferox & horrens prima adoleſcentia, ut Leo: dimidium vitæ tempus lucidissimum, ut caprea, eo quod acutissimè videat: tunc fit senectus casibus inflexis, ut draco. Sic & Hippocentauri fabulam esse confictam, id est, hominem equo mixtum ad exprimendam humanæ vitæ velocitatem: quia equum constat esse velocissi-

mum. *Ad mores*, ut apud Horatium mus loquitur muri: mustella vulpecula: ut per narrationem fictam ad id quod agitur verax significatio referatur. Vnde & *Æsopi* tales fabulæ sunt ad morum finem relatae, vel sicut in libro Iudicum ligna sibi regem requirunt, & loquuntur ad oliuam, & ad ficum, & ad vitem, & ad rubum, quod totum vtiq; ad mores finguntur: ut ad rem quæ intenditur, ficta quidem narratione, sed veraci significatione veniatur. Sic & Demosthenes orator fibula abusus est aduersus Philippum, qui cū ab Atheniensibus postulare, ut sibi decem oratores darentur, vel discederet, finxit ille hanc fabulam, qua dissuaderet, dicens: lupos aliquorum pastoribus, quorum diligentiam decipere voluissent, suasisse, ut in amicitiam conuenirent: ea tamen conditione, ut canes in quibus erat causa iurgiorum, iure illis traderentur: annuisse pastores, & in spem securitates dedisse canes, quos ouium suarum vigilantissimos custodes habebant. Tunc lupi adempta omni formidine, omne quod in gregebus illis erat, nō profarietate tantū, verū etiam pro libidine lacerauerunt. Philippum hoc quoque princeps populi postulare, quo facilius posset opprimere spoliata custodi-
bis urbem.

De historia. CAP. XL.

Historia est narratio rei gestæ, per quam ea quæ in præterito facta sunt dignoscuntur. Dicta autem Græcè Historia *ἱστορία*, vel à videre, vel à cognoscere. Apud veteres enim nemo conscribebat Historiam, nisi is qui interfuisset, & ea quæ scribenda essent vidisset. Melius enim oculis quæ sunt deprehendimus, quàm ea quæ auditione colligimus. Quæ enim videntur, sine mendacio proferuntur. Hæc disciplina ad Grammaticam pertinet, quia quicquid dignū memoria est, literis mandatur. Historiæ autem ideo *monimenta* dicuntur, quod memoriam tribuunt rerum gestarum. *Series* autem dicta per translationem à fertis florum inuicem comprehensorum.

De primis auctoribus historiarum.

CAP. XLI.

Historiam autē primus apud nos Moyses de initio mundi conscripsit. Apud Gentiles verò primus Dares Phrygius de Græcis & Troianis historiam edidit: quam in foliis palmarum ab eo conscriptam esse ferunt. Post Daretē autem in Græcia Herodotus primus historiographus habitus est. Post quē Phæreides claruit iis temporibus quibus Esdras legem conscripsit.

De utilitate historiae. CAP. XLII.

Historiæ gentium non impediunt legentes in iis quæ vitia dixerunt. Multi enim sapientes præterita hominum gesta ad institutionem præsentium historiis tradiderunt. Siquidem & per Historiam summa retrō temporū annorūque supputatio comprehenditur: & per consulum regūque successum multa necessaria perferuntur.

De generibus historiae. CAP. XLIII.

Genus historiæ triplex est. *Ephemeris* nāque appellatur vnius diei digestio: hoc apud nos *Diarium* vocatur. Nam quod Latini diurnum, Græci *Ephemerida* dicunt. *Kalendaria* appellantur, quæ in menses singulos digeruntur. *Annales*, sunt res singulorum annorum. Quæcunque enim digna memoriæ domi militiæque mari ac terræ per annos in commentariis acta sunt, ab anniuersariis gestis annales nominauerunt. *Historia* autem multorum annorum vel temporum est: cuius diligentia annui commentarij in libris delati sunt. Inter *Historiam* autem & *Annales* hoc interest: quod *historia* est eorum temporum quæ vidimus: *annales* verò sunt annorū quos ætas nostra non nouit. Vnde Sallustius ex historialibus, Eusebius & Hieronymus ex annalibus & historia constat. Inter *Historiam*, & argumentum & fabulam interest. Nam *Historiæ* sunt res veræ, quæ factæ sunt. *Argumenta* sunt, quæ etsi facta non sunt, fieri tamen possunt. *Fabulæ* verò sunt, quæ nec factæ sunt, nec fieri possunt, quia contra naturam sunt.

LIBER